

Kdy by vypukla válka . . .

Pod povrchem vítězství.

Zkušenosti jsou podstatnou složkou válečné teorie. Jestliže se získaly za výjimečných okolností, které se pravidelně neopakují, je teorie z nich odvozovaná velmi pochybná. Něco podobného se stalo před světovou válkou válečné teorii německé. Války, které vedlo Prusko v druhé polovině XIX. století, byly velmi krátké. Pruská diplomacie (Bismarck) je znamenitě připravila politicky a pruský generální štáb (maršál Moltke) vojensky. Válka s Rakouskem roku 1866 byla skončována za 6 týdnů. Trochu delší byla válka s Francií v l. 1870/71. Trvala něco přes půl roku.

Prusko bylo tehdy politicky velmi konsolidováno, hospodářsky si stálo znamenitě. Jeho politika byla vedena tak, že v obou válkách představovalo stranu napadenou a v obou mělo kryta záda příznivou neutralitou Ruska. Proti Rakousko-Uhersku šlo Prusko společně s Itálií, proti Francii samo v čele německých států, jež se pak spojily v Druhou říši. Francie, představovaná Napoleonem III., podporovala r. 1866 Prusko s Itálií proti Rakousku. Oba státy, nad nimiž Prusko zvítězilo (Rakousko-Uhersko a Francie), byly politicky velmi chatrné. Rakousko se bálo maďarské revoluce, kterou mu hrozil Bismarck pochodem vítězné armády na Bratislavu, a Napoleon III. r. 1870 politicky mlel doma z posledního. Oba režimy nesnesly prvou vojenskou porážku. Po vojenském neúspěchu následovalo politické zhroucení a kapitulace. Rakousko nemohlo se odhodlat k druhé bitvě před Vídní, a Napoleon III. nemohl sáhnout k defensivě, poněvadž se obával revoluce v týlu. Proto vypověděl sám Prusku válku v domnění, že ji přenese na území německé a že zastraší německé jižní státy před spojením s Pruskem.

Válka pruská proti Rakousku byla velikým politicko-vojenským úspěchem, ale válka proti Francii — to byl nečekáný triumf. Nikdo nevěřil ostatně, že diktatura Napoleona III. je politicky a hospodářsky (tím také vojensky) tak vrátká. Nikde v Evropě nebylo tehdy skvělejších vojenských parád a slavností než právě ve Francii. Po šesti týdnech francouzské armády i s jejich císařem byly pozajímány nebo obleženy. V této válce Němci ztratili 6000 důstojníků, 120.000 mužů a 6 děl, zatím co Francouzové jen na zajatcích 20.000 důstojníků, 700.000 mužů, dále 1900 polních a 5500 pevnostních děl. Francie zaplatila válečnou náhradu 5 miliard zlatých franků (50 miliard Kč), která kryla důkladně německá válečná vydání a přitom tvořila pro budoucnost znamenitý hospodářský fond nové říše. Napoleon III. byl Němci v prvé řadě poražen politicky. Nečekal, že německé státy vystoupí proti němu pod ruským vedením. To bylo prvé strategické překvapení. Druhé

bylo v tom, že mu nepřišly na pomoc ani Rakousko, ani Itálie, pro kterou tolik dobrého udělal.

Skutečnost však nebyla tak skvělá, jak ji podávala historie. Vojensky ji znal do dna maršál Moltke, vůdce německých armád za obou válek. On psal jejich historii, která pro veřejnost byla přímo opojná. Napsal tehdy, že ve válečné historii se má říkat jen pravda, ale přitom ne všechna. Co bylo nepřijemného, nedostalo se za Moltkeho do válečné historie. To zůstalo v důvěrných poznátcích, rozeslaných jen vyšším velitelstvím, a o těch nikdy se nic nedověděla vojenská i nevojenská široká veřejnost. Proto devadesátiletý německý maršál Moltke varoval Německo před lehkomyšlnými vojenskými plány. Znal pravou tvář války. Proto v říšském sněmu 14. května r. 1890 řekl prorocky: „Pánové, právě vláda slabá představuje válečné nebezpečí, poněvadž nemůže úspěšně zápasit s národními vášněmi a plnit strategické požadavky. Pánové, jestli válka, která deset let visí nad našimi hlavami jako Damoklův meč, nakonec vzplane, pak nikdo nemůže předem odhadnout, jak dlouho potrvá a jak skončí. Ani jeden stát nebude rozdrčen v jednom nebo ve dvou taženích tak, aby byl nucen sjednat mír za krutých podmínek, které by mu znemožnily se vzpamatovat a zápas obnovit. Pánové, to může být válka sedmiletá, ale i třicetiletá. Běda tomu, kdo zapálí Evropu.“

Přesvědčení starého maršála, který budoval Druhou říši, nebylo však Písmem pro německý generální štáb na konci XIX. století. Byla to ostatně ony dny v Německu doba zlá pro rozumné lidi. Propuštěný Bismarck tehdy uvažoval také o přijetí jiného občanství a o vzdání se důstojnické hodnosti. Německým drobným politikům i vojákům se zdálo, že s novým panovníkem (Vilémem II.) přichází ještě slavnější doba. Bismarck, který se obával války na dvě fronty, platil pomalu za zbabělce. Hovořil starostlivě o „přízrak u koalice francouzsko-ruské“, který prý se musil stůj co stůj zažehnat. Nová garnitura německých vůdců koalici francouzsko-ruskou přijala za přirozenou skutečnost a nijak si jí hlavu nelámala. Německo vyhrálo válku s Rakouskem za 6 týdnů, za 6 týdnů likvidovalo armády Napoleona III. Náčelník německého hlavního štábu přijal za podklad německé strategie politicky neodvratnou válku na dvě fronty a podle zkušeností z posledních německých válek vypočítal, že i v tom případě také za 6 týdnů porazí Francii, zatím co Rakousko bude držet v šachu Rusko. Pak se prý rychle převezou německé armády na východ a porazí Rusko. Na náčrtech Schlieffenových plánů proti Francii dole na jižním křídle celých 11 let (od 1894 do 1905) byl malován vytrvale rámeček pro 12 italských divisí, které toto křídlo podeprou. Maršál Moltke čekal válku dlouhou, jeho druhý nástupce generál Schlieffen byl skalopevně přesvědčen o válce krátké, v níž Německo nebude čelit jen jedné velmoci, jako ve válkách bismarckovských, nýbrž dvěma.

Historie se špatně aplikovala. V r. 1905 ještě tyto plány jakž takž mohly mít logiku, když Rusko mělo za sebou prohranou válku s Japonskem a komplikace revoluce. Mimořádné politické situace vyžadují mimořádných válečných plánů. Schlieffenův plán však platil i pro léta, kdy Rusko se vzpamatovalo, kdy už Německu hrozila válka místo proti dvěma slabým proti třem silným velmocem: Francii, Rusku a Anglii. Přeceňovala se síla Rakouska a věrnost Itálie. Podceňovala se vojensky Francie, nevěřilo se v zásah Anglie.

Proč Německo prohrálo světovou válku.

S německé strany byla strategicky připravena mizerně. Ne proto, že Němci měli špatnou armádu. Naopak. Německá armáda v r. 1914 byla nejskvělejším válečným nástrojem své doby. Strategie, to je značný kus politiky, a v německé strategii právě ten politický kus byl prabídný. Německá politika dělala opak toho, co by byl dělal Bismarck. Ten si nechal od Francie vypovědět válku. Německo r. 1914 samo ji vypovídalo na všechny strany a tím zbavilo Itálii spojenecké povinnosti podle litery smlouvy. Německo nemělo v záloze žádné strategické překvapení, jako je měl Bismarck proti Napoleonovi III. Naopak samo bylo překvapeno vystoupením Anglie a Japonska proti sobě. Německo zapomenulo, že republikánská Francie z r. 1914 nebyla Francií císařskou z r. 1870. Republikánská Francie dovedla snést porážku a po ní přijmout pevně novou bitvu na svém území před branami Paříže. Německo si připravilo pouze operativní a taktická překvapení v tom, že vtrhlo do Belgie, že postavilo do bitevních sledů záložní sbory, že mělo těžká děla proti pevnostem, ale zapomenulo, že nejgeniálnější taktika nemůže vyhrát válku špatně strategicky montovanou. Naopak. Válku dobře strategicky připravenou obratná taktika zkrátí a špatná prodlouží, ale neprohraje.

Německo neporazilo za 6 týdnů Francii. Naopak právě šestý týden války bylo přinuceno ustupovat od Marny. Taktické zisky v prvním údobí války byly v tom, že se Němcům podařilo přenést válku na cizí území a získat řadu velmi vydatných zdrojů surovin na území Francie, Belgie, ruského Polska a konečně Rumunska. Bez těchto zisků německý průmysl nemohl dát výkon, který nakonec ukázal. To válku také prodloužilo. Od r. 1915 do r. 1918 divise na obou stranách dělaly taktiku, ale strategii obstarávaly průmysly obou stran a zásoby životních potřeb.

Německo ve světové válce dokázalo vyřadit Rusko, Srbsko, Rumunsko a Belgii. Vniklo hluboko do Francie, do Itálie, do Ruska. Obsadilo Ukrajinu, bylo na Kavkaze, ale nakonec podleгло, poněvadž celou válku špatně montovalo strategicky.

Jedno však ukázalo, co by se jinak nevědělo: kolik může postavit do pole, jakého válečného vypětí je schopno. Před světovou válkou se musilo mnohé hádat. Po světové válce se dobře ví, kolik může zmobilisovat v živé síle a v průmyslu ten který

stát. To je realita mnohem cennější, než byly pro německý generální štáb poznatky z válek bismarckovských.

Německo nejen že předvedlo co dovede a jakých obětí je schopno, ono také ukázalo takticky a operativně, jak se má vést ve velkém měřítku hospodárně aktivní obrana proti přesile. Světová válka potvrdila, že obrana při moderních zbraních má velikou převahu nad útokem.

Světová válka naučila, že při kalkulaci válečné síly státu musí se vzít v úvahu především jeho válečný potenciál, do něhož patří jak odolnost morální, tak schopnosti velení, výkon průmyslu, zásoby surovin, počet vycvičených divisí, nevycvičené zálohy atd. Abychom mohli přirovnat zhruba potenciály válečných států v letech 1914/18, vypomůžeme si touto tabulkou:

Ústřední mocnosti:		Dohoda:	
Německo	10	Anglie	12
Rakousko-Uhersko	4	Francie	6
Turecko	2	Rusko	6
		Itálie	3
		S. S. A.	3 (15)

Namítne se, že Rusko postavilo právě tolik divisí jako Německo, že Spojené státy představovaly jinou sílu. Tu možnou uvádíme v závorce. Před odpadnutím Ruska poměr potenciálů Ústředních mocností k potenciálům Dohody byl 16 : 27. Po vyřazení Ruska 16 : 21 a v r. 1918 po německé jarní ofenzivě to bylo 16 : 24 (36). Německo kapitulovalo dříve, než se mohl plně vyjádřit potenciál Spojených států. Ale přitom nikdy za celou světovou válku potenciál Dohody nebyl nižší než potenciál Ústředních mocností.

Hlavní zkušeností z války světové je, že při dnešních válečných strojích se velmi těžce rozpráší dobře vedená kvalitní jednotka. Za Fridricha II. nebo za Napoleona armády neodolávaly tak dlouho jak dnes dovede odporovat dobře v terénu usazená divise. Stejně je to se státy. Světová válka ukázala, že politicky silný stát se velmi těžko láme a že demokracie snázejší vojenský neúspěch lépe než autokracie. I takové Rakousko-Uhersko vydrželo déle než Rusko, a není samo sebou, že světová válka skončila revolucemi právě ve státech autokratických (Německo, Rakousko, Rusko a Turecko). Kulometry a milionové armády nedaly válkám větší časový a prostorový spád, stály-li proti sobě málo rozdílné síly a dovedla-li slabší strana dobře využívat prostředků moderní obrany. Na co v bismarckovských válkách bylo třeba týdne, to za světové války pomalu zrábalo rok. Ukázalo se také, že v Evropě není možná žádná válka izolovaná, jakou si představovalo Rakousko se Srbskem v přesvědčení, že ostatní Evropa, to je Dohoda, se všeobecné války bojí, poněvadž ještě není vyzbrojena. Nebála se! I když výzbrojní program Francie a Ruska měl být ukončen až r. 1917.

Neznajíce z taktické a strategické skutečnosti to, co světová válka později prozradila, a věřice tomu, co vojenská (německá) teorie hlásala, byli státníci Dohody r. 1914 v těžké situaci, v mnohem těžší, než jsou dnes. Čekali válku krátkou, která se vyřídí několika bitvami, a přitom válku neúspěšnou. Poincaré

byl velikým pesimistou, pokud šlo o francouzské naděje. Z padesáti procent čekal, že Francie bude poražena, ale přece do toho šel!

Nová pesimistická válečná teorie.

Historická žeň byla přebohatá, přímo nepřehledná pro novou válečnou teorii. Od teorie předválečné, která byla velmi optimistická a oplývala znamenitými drtivými manévry na skoncování války obratem ruky, teorie, budovaná na zkušenostech války světové, byla naopak strašně pesimistická. Tvrdila, že válka se vojsky v poli nedá vůbec vyhrát, že se to nakonec musí vyřídit na poli hospodářském, že nejdříve se musí v týlu vyvolat beznaděj, aby se rozklížila fronta, která jej chrání. Na válečných školách se učilo jen a jen, jak se vede válka zákopová. Počítaly se vlaky opevňovacího materiálu, tisíce kilometrů ostatného drátu, bednění úkrytů. O nějakém manévru v starém smyslu nebylo ani řeči. Připravovala se vleklá válka milionů lidských krtků. Každý ofensivní krok představoval zdlouhavé plížení, podporované tisíci tun železa, odpalovaného těžkopádnými masami dělostřelectva.

Začaly se složité výklady o tom, že stará předválečná teorie pěstovala strategii zdolávací a světová válka že si vynutila strategii unavovací. Zdolávací strategie prý se snažila smělým manévrem rozdrtit a zneškodnit nepřátelské síly. Strategie unavovací naopak hleděla pomalu usmýkat, rozleptat, vysílit veškeré obyvatelstvo. V podstatě však tu nešlo o dvě různé metody válečné, nýbrž o to, že se srazily stejné energie, stejné hmoty a že tím právě nastal klid války zákopové.

Srazilily se tu stejné síly, mobilisované na počátku, síly a k t u á l n í. Aby se provedlo aktualizování sil potenciálních, musil se nejprve zmobilisovat průmysl, a to žádalo několika let. Tuto mobilisaci potenciálních sil kryly aktuální armády, stojící proti sobě ve složitých soustavách zákopů. Nakonec v r. 1918 došlo k rozhodné srážce celých potenciálů, a ta byla krátká. Odbyla se v několika měsících. Německo vyčerpalo svůj potenciál a proto r. 1918 během půl roku ztratilo pak kolem 100 divisí, které se už nedaly doplnit a nahradit, poněvadž nebylo z čeho.

V podstatě nebyl to problém nějakého zdolávání nebo unavování. Všechno záviselo na tom, jak dlouho bude třeba defensivně krýt mobilisaci potenciálů, tedy průmyslu a výroby plné potřeby válečného materiálu. Zaktualizování potenciálních sil trvalo za světové války pomalu tři roky. Dobrou mírovou přípravou se to dalo zkrátit na rok a snad i méně. Světová válka měla totiž tři údobí:

- a) předvojová srážka aktuálních sil (mobilisovaných armád),
- b) mobilisace potenciálů a pasivita sil aktuálních,
- c) rozhodná srážka potenciálních sil.

Prvé údobí, kdy se střetly mobilisované armády, trvalo půl roku (1914), druhé údobí přes 3 roky (válka zákopová), a třetí opět půl roku (1918). Střední údobí se však dalo v příští válce zkrátit na rok, jak už jsme řekli, dobrou mírovou přípravou. Podle toho válka, trvající v letech 1914/18 přes čtyři roky, mohla se lepší mobilisací válečného potenciálu zkrátit na dva. Že se mohlo už v míru vyrobit všechno potřebné pro celé poten-

ciální síly, pokládalo se teorií za nemožné, hospodářsky nesnesitelné, zhoubné.

Odborníci tvrdili, že mobilisační skladiště se nemohou plnit ohromným množstvím válečného materiálu, který při dnešním tempu technického pokroku rychle zastará. Je třeba jen co nejmoderněji vyzbrojit tak zvanou „krycí armádu“, která bude chránit „mobilisaci všech národních sil“. Výzbroj pro tyto národní masy se připraví v míru jen v prototypch a zajistí se dostatek surovin, strojů a kvalifikovaných dělníků. Mobilisovaný průmysl pak co nejrychleji vyrobí pro národní masy nejmodernější zbraně, a po té se tyto masy za krycí armádou seřadí k rozhodné bitvě, dotované ohromným materiálem, hlavně nevyčerpitelnými zásobami střeliva. Kdo dříve zmobilisuje v klidu svůj válečný potenciál, ten také v klidu udeří.

Všechno se v nové teorii soustřeďovalo na tom, aby to, co se dá ze strategické síly státu vybičovat, bylo co nejdříve pod prapory. Před světovou válkou se hlavní štáby předháněly v rychlosti mobilisace a nástupu mírových armád (mobilisace 6 dní, nástup 6—12 dní). Nyní se měly předhánět v mobilisaci válečných potenciálů, která může trvat od 3 do 12 měsíců.

Všechno v nové teorii poválečné záviselo tedy od tempa mobilisace válečného potenciálu. Všechno, co toto tempo na druhé straně bude snižovat, a všechno, co bude nepřátelský potenciál všeobecně oslabovat, je proto dobré. Potenciál protivníka se oslabí, když se mu vezmou třeba zčásti určité zdroje nebo výroby, když se mu ty výroby zničí. Továrny se mohou přeložit z dosahu operací pozemních sil, ale nejde to už s doly nebo přístavy. Německo rychlým a nečekaným vpádem do Belgie r. 1914 neporazilo spojenecké aktuální síly, mobilisované armády, kterým se dnes říká „krycí“, ale podařilo se mu úplně likvidovat potenciální síly Belgie. Jejich zdroje a prostředky si přisvojil a ovládnout velkou část francouzských zdrojů v pohraničí, hlavně doly na železnou rudu v Briey, z nejvydatnějších v Evropě. To značně oslabilo mobilisaci francouzského potenciálu a naopak posílilo potenciál německý.

Za světové války letectva hrála významnou úlohu, ale přece to nebyla ještě složka citelná v mobilisaci válečných potenciálů. Továrny a doly za světové války od letectva málo trpěly, ještě tak obyvatelstvo velikých měst poblíž fronty.

Motorisace a stále rostoucí výkonnost letectva přivedly k teorii přepadových armád, které nepotřebují mobilisovat a které mohou náhlými vpády v nepřátelském pohraničí znemožnit mobilisaci sil „krycích“ a zmocnit se určitých zdrojů potřebných pro mobilisaci vlastního válečného potenciálu. Ty zdroje, které se nedají ovládnout v týlu nepřítelů, měly se zničit hlavně pomocí letectva.

Zkrátka nová teorie nevěřila, že se dá rázem nepřátelský stát likvidovat, jak učila teorie před r. 1914, ale nechtěla také válku vleklou po vzoru světové, nevěřila, že se dá prvý sled potenciálních sil (mobilisovaná mírová armáda) v několika dnech rozdrtit, jakmile se mu dá čas k nástupu. Proto také armáda neměla být hlavním cílem útočného úsilí v prvním údobí války. Měly jím být zdroje surovin a výroby válečného materiálu, bez něhož sebe čtenější lidské zá-

stupy jsou bezmocné, jak jsme viděli na 20 milionech zmobilisovaných v Rusku, kde bylo nakonec sotva pro půlmilionovou armádu nejněutnějšího střeliva.

Cím t a j n ě j i se podaří soustředit menší výborně vyzbrojené motorisované armády u nepřátelských hranic proti strategickým prostorům (významným pro mobilisaci nepřátelského potenciálu), a čím tyto armády budou rychlejší, tím větší množství zdrojů se dá nepříteli urvat a tím bezpečněji se přenesou počáteční krycí boje (posiční) na jeho území. Vyletí-li současně mohutné letectvo a rozbije v hlubokém nepřátelském týlu nejdůležitější továrny a v pohraničí nejdůležitější uzly komunikační, usnadní tím postup vlastní vpádové armády a znesnadní nepříteli potenciální mobilisaci a soustředění sil aktuálních. Vrhnou-li se obě motorisované armády, pozemní a vzdušná, na nějaký nic netušící malý stát, mohou v něm nadělat takovou spoustu, že stěží zmobilisuje hlavní část svých sil aktuálních, o potenciálních ani nemluvě. To tvrdila nová teorie, obávající se vleklé války.

Teorie nové rychlé ofensivy ovšem musila vyvolat novou teorii důkladnější defensivy. Proti rychlým vpádovým armádám se našla ochrana v moderních pohraničních opevněních a proti útoku leteckých armád se chrání přemístitelný průmysl odsunem do bezpečnějšího zázemí a nepřemístitelný účinnými protileteckými zbraněmi, zastíráním a vlastním silným bojovým letectvem.

Nové německé zbrojení.

Německo r. 1933 se rozhodlo likvidovat závazky míru versailleského. Začalo si pořizovat velikou armádu, obsadilo a opevnilo Poryní, dalo se do stavby mohutného letectva a nového loďstva. Politická rovnováha v Evropě, vytvořená kolem oslabených velmocí (Německa — světovou válkou a Ruska — revolucí), byla zdarem prvé ruské pětiletky a příchodem Hitlera k moci znamenitě porušena. Byla porušena nejen rovnováha sil aktuálních, za posledních 15 let změnil se také síly potenciální. Slabost Německa před r. 1933 nebyla v tom, že jeho potenciál se změnil, nýbrž v tom, že jeho síly aktuální nemohly se zdarem krýt mobilisací sil potenciálních, jejichž těžiště je v německém pohraničí.

Není sporu, německý potenciál po světové válce nevzrostl. Zato vzrostl potenciál Francie, Itálie, Ruska a objevily se tu noví činitelé v potenciálech Malé a Balkánské dohody a Polska. V předešlé kapitole jsme jednotkami určili potenciály států za války světové r. 1917. Porovnejme je s potenciály dnešními.

	r. 1917	r. 1937
Anglie	12	12
Německo	10	9
Rusko	6	10
Francie	6	9
Itálie	3	5
Polsko	—	3
Československo	—	2
Malá dohoda	—	6
Balkánská dohoda	—	5
Obě dohody	—	7
Spojené státy	15	15
Japonsko	5	8

Tyto jednotky vyjadřují potenciály jako celek. Některý stát má více živých sil, ale naopak nepatrně nafty, jiný veliké loďstvo, výroby a zdroje, ale malou živou sílu atd. Ve světové válce Ústřední mocnosti, představované Německem, Rakouskem a Tureckem, se měly, jak už jsme řekli, k Čtyřdohodě Anglie, Francie, Rusko, Itálie jako 16:27, po odpadnutí Ruska a přibrání Spojených států jako 16:36.

Dnes se mnoho hovoří o ose Řím—Berlín, jejíž potenciál představuje 14 jednotek. Potenciál osy Paříž—Londýn je 21 jednotek, potenciál osy Paříž—Praha—Moskva také představuje 21 jednotek. Trojúhelník: Berlín—Řím—Tokio, to je 22 jednotek. Spojenectví Londýn—Paříž—Praha—Moskva dává 33 potenciální jednotky.

Řekli jsme, že válka strategicky špatně připravená nedá se vyhrát ani nejgeniálnější taktikou. Strategicky je dobře připravena ta válka, v níž se podařilo spojeneckými svazky zajistit značnou převahu potenciálu našeho nad nepřátelským. Odtud německá snaha o získání Polska, Rumunska a Jugoslavie, které svými surovinami by tvořily dobrý doplněk německým výrobnám. Potenciál Jugoslavie a Rumunska rovná se potenciálu Polska. Potenciály Rakouska a Maďarska představují potenciál Československa. Střední Evropa vyhlíží pak takto:

Německo	9	Jugosl. s Bulharskem	2
Itálie	5	Maďarsko	1
Polsko	3	Rakousko	1
Československo	2	Řecko	1
Rumunsko	2		

Osa Berlín—Řím, na kterou by byla přivěšena ostatní střední Evropa, by představovala 26 (14+12) potenciálních jednotek a tím by diktovala celé Evropě. Země římského protokolu představují 7 jednotek, stejně jako obě dohody, Malá a Balkánská.

Bude se tento poměr sil ještě měnit? Je možné, aby některý z potenciálů rostl? U evropských států je to stěží myslitelné. Nemohou otevřít nové těžby, objevit nové strategické zdroje. Pouze u Ruska se dá čekat, že během příštích let vystupňuje svůj potenciál na 12 a snad i 14 jednotek. Také Japonsko může v Číně něco přibrat. Potenciál dnešní Číny představuje asi 3, ale mohl by být jednou vystupňován na 20.

Německo za prvé čtyřletky národně socialistické udělalo tolik, co jinde vykonali za deset let. Přes to však hodnotím nyní německý potenciál níže než za války světové. Nejen proto, že dnešní Německo nemá k dispozici zdroje, které získalo na počátku války na cizím území. Ono, pravda, vykonalo v těchto letech poloviční zázraky ve výrobě, ale jinde také nezahálí. Dnes si stojí jinak hospodářsky než r. 1914 a zdá se, že také nervově. V Německu už 4 roky je v určitém smyslu těžká válečná atmosféra, a to vy-siluje. Po světové válce marka poraženého Německa měla stále vysokou hodnotu, ač německé vnitřní válečné půjčky činily na příklad 87 miliard zlatých marek (900 miliard Kč).

To, co může Německo zítra postavit do pole, bylo spočítáno přesně za války světové a s tím se musí ve strategických kombinacích zítra stále počítat. Je to 240 divísi, kterým německý průmysl dodával měsíčně 3000 děl, 12 milionů granátů, 15.000 kulometů, 2000 letadel a přes 2000 motorů k nim. To byl jeho maximální výkon za války světové.

Teorie a zkušenosti posledních let.

Ukázali jsme, co učila stará válečná teorie před r. 1914 a co odvodila ta nová, po světové válce. Nové teorii jde také naléhavě o strategickou soběstačnost státu (spojeneckého bloku) hlavně po stránce válečné výroby. Cílem počátečních operací je ochrana vlastních výroben a zdrojů a zničení výroben a zdrojů nepřátelských. Teorie poválečná tvrdila, že v míru se nedají vyrobit hodnotné zbraně pro zmobilisované národní masy. Vyrobí se prý jen pro krycí armádu, která bude asi odpovídat svou velikostí armádám zmobilisovaným r. 1914. To byl také názor budovatele poválečné německé armády, generála v. Seeckta. Ale válečná teorie nového národně socialistického Německa se opírá o zcela jiné hospodářské představy a opatření, než jaké měla teorie, budovaná na základě liberalistického hospodaření, třeba trochu přistřiženého státními zásahy. Německé národně socialistické hospodářství má zcela jiné investiční možnosti. Zda to je zdravé národnímu celku, je otázka jiná, ale v každém případě tento hospodářský řád dal nebývalé možnosti vyzbrojování. O čem pochyboval v. Seeckt, to pokládá za naprosto žádoucí na příklad Ludendorff ve své nedávné úvaze o „Totální válce“.

Stará válečná teorie chtěla válku vyhrát aktuálními silami, jejichž výzbroj a výcvik byl obstarán v míru a které se zmobilisovaly a u hranic soustředily asi za 15—18 dní. Tyto aktuální síly představovaly asi 5—6 procent všeho obyvatelstva. Když se však ve světové válce vyčerpával celý potenciál sil živých, ukázalo se na př. právě v Německu, že se nakonec zmobilisovalo pro pole 20 procent obyvatelstva. Jinými slovy: K počátku světové války se válečný potenciál před r. 1914 v míru připravil jen z jedné třetiny. Zbývající dvě třetiny se mobilisovaly, cvičily a vyzbrojovaly až během války, podle toho, kolik mohl průmysl vyrobit.

Poválečná teorie tedy tvrdila, že prvá třetina válečného potenciálu, tvořící síly aktuální („krycí armádu“), shromáždí se u hranic rychleji než v r. 1914. Místo 15—18 dní za 10—12 dní. Určitá část těchto aktuálních sil, přepadová armáda, nebude vůbec mobilisovat (letectvo, motorisované jednotky) a bude na hranicích a letištích připravena v několika hodinách.

Tato teorie tvrdila, že mobilisaci sil potenciálních, tedy těch zbývajících dvou třetin, třeba co nejvíce urychlit, aby dříve, než se nepříteli podaří vlastní potenciál zaktualisovat, zasáhly v hlavní rozhodné operaci. Ty zbývající dvě třetiny měly být k dispozici vrchnímu veliteli během 6 měsíců až roku. Pak prý nastanou rozhodné operace a za nich se vyřeší otázka konečného vítězství a porážky.

Mobilisace válečného průmyslu měla ukojit několik potřeb najednou. Jedna část mobilisovaného průmyslu měla vyrábět náhradní zbraně a střelivo pro aktuální síly, které budou od počátku v boji (krycí armádu), druhá měla vyrábět výzbroj a střelivo pro potenciální síly. Teorie říkala, že není možné hromadit zbraně ve skladech pro armády trojnásob větší, než jaké se mobilisovaly r. 1914. Národně socialistické hospodářství tuto teorii může však potřit. A to je právě nejzajímavější otázkou zítřejších válečných příprav. Opatří si stát, připravující se k válce na předem přesně stanovený termín zbraně jen pro armádu krycí anebo také pro všechny potenciální síly? Nebude takový stát nakonec místo třetiny svých potenciálních sil hned s počátku volat pod prapory celý potenciál? To by znamenalo, že hned v prvním měsíci války bude mít po ruce ty síly, na které podle teorie poválečné by měl čekat půl roku až rok? V takovém případě mobilisovaný válečný průmysl od počátku války by nevyráběl výzbroj pro nově tvořené jednotky, nýbrž jen náhradní zbraně a střelivo pro celý potenciál živých sil.

Kdyby se některému státu podařilo už v míru tajně pořídit si výzbroj pro všechno zbraně schopné obyvatelstvo, to jest pro 15 jeho procent, místo jak na počátku světové války jen pro 5 procent, pak obraz počátečních operací se velmi změní. Bylo pravidlem a zůstane, že dva stejné silné státy, mobilisující stejné síly, probojují rozhodnou bitvu na území toho z nich, který pomaleji mobilisoval a soustřeďoval své armády. Tento obraz může nastat i v případě, kdy stojí silnější stát proti slabšímu. Vezměme třeba poměr potenciálů 10:6. V prvním měsíci války slabší stát zmobilisuje 5 jednotek svého potenciálu, silnější jen 3 jednotky (Anglie za války světové). Tu se stane, že slabší vpadne na území silnějšího a svými 5 jednotkami přinutí k ústupu 3 jednotky protivníka. Ovšem silnější časem zmobilisuje dalších 7 jednotek a slabší jen 1. Skončí to tím, že silnější na svém území porazí důkladně slabšího.

V srpnu 1914 „aktuální“ mobilisované síly u většiny států představovaly 1 a půl divise z milionu obyvatel. Německo však r. 1917 dovedlo z milionu obyvatel postavit pomalu 4 a půl divise se všemi zálohami na doplňování ztrát. Otázkou, která dnes zajímá vojenské odborníky, je, jak velké budou zítra armády, mobilisované v prvních dnech války? Bude to opět 1 a půl divise nejmoderněji vyzbrojené a pořízené z milionu obyvatel, anebo to bude více, 2, 3, dokonce 4 divise? Kolik může ten který stát vrhnout nakonec do válečné hry, je dnes přesně známo a vykalkulováno. Nejasné je pouze, kdy se maximum jeho sil objeví na šachovnici.

Předválečná teorie tvrdila, že se vyhraje s aktuálními silami geniálně vedenými, to jest asi se třetinou potenciálu. Poválečná teorie chtěla se třetinou potenciálu válku začít a chránit jím mobilisaci zbývajících dvou třetin, která potrvá po případě až rok. Ludendorff ve své „Totální válce“, jak jsme řekli, se však přimlouvá za to, aby se válka začala hned

se všemi potenciálními silami. Žádné protahování potenciální mobilisace na dlouhé lokte! To ovšem změní poměry v první fázi války. Při stejných potenciálech v prvních dnech války, na jedné straně třetina bude musit zítra čelit dvěma třetinám, třeba i celku potenciálu strany druhé a nechat si vnutit boj na zdrženou anebo dokonce se dát porazit. Porážena krycí armáda, to znamená otevřenou cestu ke strategickým zdrojům a výrobnám a tím nepříznivý konec války.

Tak jednoduché to však není. Není to také nic nového. Opakovalo by se, co jsme viděli ve válce světové. V zítřejší válce jde tedy o dvě podstatné otázky:

1. třeba být, děj se co děj, v koalici, která má větší válečný potenciál,

2. třeba postavit tomuto potenciálu na počátku střetnutí takový kryt, který odolá náhlým vpádům a organisovaným nárazům velikých mas, tak dlouho, dokud nestojíme v poli do posledního muže.

Řekli jsme, že ve světové válce obrana ukázala svou velikou převahu nad útokem. To platí také dnes. Dobře opevněná a morálně silná jednotka dovede zítra odolávat dvojnásobné přesile jako jí odolávala za světové války. Hlavní je, aby obrana včas byla na svých místech. Moderní válka je střetným bojem ve velikém měřítku. Německý autor teorie střetného boje, generál Schlichting, tvrdil, že úspěch ve střetném boji bude na straně toho, kdo dříve rozvine v terénu své zbraně a tím zabráni nepříteli vhodné rozvinutí jeho zbraní. Nedat se prostě překvapit, předejít!

Žádná kaše se nejí tak horká.

Před světovou válkou se pomocí výzvědných služeb pečlivě kontrolovalo, aby možný nepřítel tajně nemobilisoval a tajně nestahoval k hranicím vojska. Dnes se tato kontrola musila rozšířit také na možnosti tajného mobilisování průmyslu. V tom směru, jak se zdá, mezi velmocemi došlo k úzkostlivému střezení.

Kdo sleduje poslední čtyři roky evropské zbrojení, vidí, že výroba překročila snad ve všech velikých státech onu teoretickou mez mírových zásob v rozsahu třetiny válečného potenciálu. U některých států se nám zdá, že tam mají nyní už připraveny zbraně pro více než polovinu živého potenciálu a že tam mají výrobu munice pro tuto polovinu připravenou na stisknutí knoflíku. Dnes i Anglie dostala se do zbrojního varu, a proto se dá čekat, že do příští války nezasáhne jen 6 divisemi, jako na počátku poslední války.

K druhé válce světové?

Na otázku, zda zraje nová válka světová, může se odpovědět kladně. Ovšem jsou pro ni nutné některé velmi vážné předpoklady. Bez nich z mraků přšet nemůže. Ti, co chtějí válčit, musí mít zajištěn větší potenciál, než jaký mají ti, kteří mají být napadeni, nebo musí mít po ruce hned na počátku tak

veliké aktuální síly, aby jejich úder znemožnil vyhlédnuté oběti její vyšší potenciál aktualizovat. Jinými slovy: státy, chtivé války, musí si najít tak silné spojence, aby mohly porazit své oběti v dlouhé válce, anebo musí v prvních týdnech války postavit do pole nejméně dvojnásob větší armády krycí, než jaké postaví druhá strana.

Představme si, že by pro věci španělské došlo k válce mezi osami Řím—Berlín a Londýn—Paříž. Nechme stranou spojenecké smlouvy Francie. Z naší tabulky vidíme, že potenciál osy Londýn—Paříž je 21 a osy Řím—Berlín 14. V potenciálech má osa Londýn—Paříž 50procentní převahu nad osou Řím—Berlín. Kdyby obě osy postavily na počátku proti sobě jako krycí armády třetinu svých potenciálů, tedy dojde na hranicích k posiční válce, která vyvrhne ofensivou osy Londýn—Paříž. Něco jiného by se ovšem stalo, kdyby proti 7 jednotkám osy Londýn—Paříž osa Řím—Berlín už v prvním měsíci války postavila svůj celý potenciál: těch 14 jednotek. To by krycí armády osy Londýn—Paříž přivedlo do situace, v níž budou musit čelit po několik měsíců dvojnásobné přesile. Musíme říci, že takové možnosti byly, ale díky Bohu, už nejsou.

Ještě tak před třemi lety mohl se války chtivý stát pustit do dobrodružství, které nemusilo skončit všeobecnou evropskou válkou. Mohl napadnout menší stát mocnými aktuálními silami, kterým tehdy v prvních hodinách nestálo v cestě, co by se nazvalo vážnou překážkou, žádná moderní opevnění, opatřená stálými posádkami, žádné rychlé jednotky, které se mohly vrhnout proti vpádovým proudům s boků. Také válečný průmysl nebyl tak chráněn, jako je nyní. Krátce všechny státy v Evropě za poslední tři léta zesílily defenzivně dvoj- až trojnásobně. Nejen tím, že opevnily své hranice, že zvětšily své mírové armády, nýbrž také tím, že znásobily své letectva. Zkrátka, všude se neobyčejně zmenšilo dobové rozpětí mezi mobilisací sil aktuálních a zbytkem sil potenciálních. Všude průmysl snad není ještě v pravém slova smyslu zmobilisován, ale nesporně je v hotovosti, která mobilisaci velmi zkrátí.

Tyto okolnosti nutí dnes války chtivé státy, aby důkladněji počítaly, aby upustily od kalkulací s izolovanými a krátkými válkami. A kde krátká izolovaná válka není možná, tam se musí vždy počítat s posledním slovem potenciálů. Války žádostivé státy by mohly počítat s úspěchem jen v případě, že by získaly spojence s potenciálem vyšším, než je potenciál vybraných obětí.

Řekli jsme, že potenciál Československa je 2. Ale válečná situace je jiná. Ač Československo má potenciál 2, útok na Československo mobilisuje za ním potenciál 21, který představuje dohoda Francie—SSSR a ČSR. S touto dohodou by nesvedl nic blok ani s potenciálem 20—25.

Ale jednotky potenciálů ve spojeneckých blocích se dají někdy odlámat rychleji diplomaticky než vojensky. A v tom právě vězí hlavní nebezpečí pro evropský mír. V Evropě nejsilnějšími vojenskými státy jsou Anglie a SSSR, pak následuje Francie s Německem. Na pátém místě je Itálie.

Ve strategických kombinacích vždy bude mnoho záležet na tom, kam se postaví dva nejmocnější Anglie a SSSR.

Strategii, která přináší překvapení, nedělají nové plyny, nová děla, paprsky nebo tajemné vlny, nýbrž politické kombinace. Je-li pravdou, že popravení sovětští generálové připravovali tajný spolek německo-ruský proti Anglii a drobným státům střeoevropským, tedy tu šlo nesporně o veliké strategické překvapení. Kdyby se byly tyto plány uskutečnily, došlo k těžkému porušení evropské rovnováhy, kdy blok ofensivních států by nesporně dostal převahu nad státy defensivními. Pak válka byla zpečetěna.

Pro dnešní stav evropských hranic není nebezpečný spolek Řím—Berlín. Nejnebezpečnější by byla osa: Berlín—Moskva—Tokio. Ta by představěla od základu starou pevninu. Že osa Řím—Berlín není potenciálně dost silná, ukazují pokusy diplomatické s cílem rozšířit jí o rovnoběžku Varšava—Bukurešť—Bělehrad—Sofie, která potenciálně představuje 7 jednotek.

Osa Paříž—Praha—Moskva 21 jednotek.

Osa Řím—Berlín 14 jednotek.

Osa Varšava—Bukurešť—Bělehrad—Sofie 7 jednotek.

Osa Vídeň—Budapešť 2 jednotky.

Představme si, že by se německé diplomacii podařilo připojit na osu Varšava—Sofie země římského protokolu s Berlínem. To dává dohromady 23 jednotky a tím malou převahu nad osou Paříž—Praha—Moskva.

Nebezpečí druhé světové války není v německém a italském zbrojení. Jeho maximální možnosti jsou přesně známy a politické spoje defensivních států je dnes dobře šachují. Válku by zítra mohly vyvolat jedině politické změny ve střední Evropě, prakticky tu jde o rozložení Malé dohody. Jiné nebezpečí by mohlo povstat z vnitřních zmatků v SSSR nebo ve Francii, které by tyto státy potencionálně značně oslabily.

Největší nebezpečí evropské války bylo ve skutečnosti před dvěma lety, kdy část defensivních států si dobře neuvědomovala možnost lokalizované války, zahájené náhlým vpádem přes hranice ničím celkem nechráněné. Dnes se už bdí, hranice jsou zabarikádované. Spojenecké svazky jsou utuženější.

Světová válka ukázala, že moderní válčení není žádná krátká zábava vojáckých duší, jako to bylo v druhé polovině XIX. století. Neskončila rozšířením panství autokracií, jak se těšily, nýbrž jejich pádem a revolucí. V Německu všichni ti, co stát vedou, dobře ještě pamatují 9. listopad, kdy důstojníkům dav odřezával distinkce a kdy takový Ludendorff, po Bohu v Německu druhý, musil v barevných brýlích utíkat do Belgie.

Za každou dlouhou vysilující válkou zvedá se rudý stín revoluce. Rudé nebezpečí, o kterém se dnes tolik povídá, jako se za Napoleona vykládalo o ruských kozácích, zažehná pouze trvalý mír. Nic je tak nepřiblíží, jako nová evropská válka. To vědí všude, a proto se dnes tolik dá politicky vydělat tím, že se novou válkou hrozí. Ve skutečnosti se však do ní nechce právě těm, kteří šavlemi tolik haraší. Světová válka byla velikým učitelem válečného rea-

lismu. Jejím zkušenostem děkujeme, že se tak důkladně na všech stranách proti ní zbrojí. Strach z nových válečných hrůz všechny parlamenty dělá povolnými k největším obětem. Ani nejbojovnější státník by dnes pevnou rukou nepodepsal vyhlášení války. Zkušenosti světové války a železná politika defensivních mocností, to jsou dnes záruky míru, opřené o válečná opatření, která zítra co nejvíce zkrátí mobilisaci válečných potenciálů evropského bloku, jenž střeží mír.

Stanislav Yester.

poznámky

Neutralita — vzrůstající se epidemie

Principem, jenž právě v poslední době počíná přicházeti neobyčejně do módy, je institut neutrality. Pro svou příznačnost pro dnešní psychologii lidstva a jeho vůdci zaslouží si tento problém podrobnějšího rozboru.

V prvé řadě dlužno si všimnouti příčin tohoto šířícího se sklonu k neutralitě. Možno v zásadě rozvrhnouti státy a směry, jež se hlásí k myšlence neutrality, do tří skupin.

Především se důrazně zastávají ideje neutrality jisté státy hlavně jen proto, že na ní mají přímý zájem hmotný, majetkový. Jsou to státy, jež se domnívají, že leží — ať už geograficky či strategicky, ať už z jiného důvodu — mimo ohnisko, mimo bojové pásmo případné budoucí války a že jim tudíž nebezpečí napadení nehrozí.

Utvrzeny v tomto domnění tím, že zůstaly ušetřeny války světové, případně i válek dřívějších, a okusivše materiálních výhod postavení neutrálů, jsou přesvědčeny, že jim pomoci druhých nebude nikdy třeba a že by tudíž na vřazení do systému kolektivní bezpečnosti s povinností vzájemné pomoci jen prodělaly, hlavně s hlediska obchodního.

Do této skupiny patří zejména Švýcarsko, jež — jak známo — vstoupilo do Společnosti národů s výhradou zachování své neutrality a jež též za konfliktu italsko-habešského odmítalo připojit se k sankcím. Rovněž sem sluší zařaditi státy skandinávské, které — ač jsou řádnými členy Společnosti národů a plní závazky, jež jim Pakt ukládá — četnými projevy svých státníků, juristů a veřejného tisku nijak se netají svými sklony neutrálními a staví se proto též zásadně proti zesílení sankcí a proti případnému zavedení povinnosti sankcí vojenských.

Do druhé skupiny dlužno zařaditi státy, jež usilují o neutralitu hlavně z obavy o vlastní bezpečnost, z obavy před nepřátelským napadením. Na rozdíl od skupiny prvé není tu tedy důvodem neutrální tendence hmotný prospěch. Typickým představitelem této skupiny je Belgie, kterou právě obava, aby se znovu nestala bojištěm, vedla v minulém roce k známé proklamaci o neutralitě, jež s počátkem tak nepříjemně překvapila mírový blok evropských států.

Konečně do třetí skupiny jest počítati ony směry, jež zastávají sice neutralitu jako prostředek k izolaci válčících států a tudíž k omezení konfliktu na co nejmenší počet stran, jimž však zároveň, jak se zdá, jde o rozdělení jednotné fronty, stojící v cestě jejich cílům a požadavkům. V tomto ohledu propracovala zásadu neutrality obzvláště německá doktrína mezinárodního práva. Vycházejíc z pojetí války jako souboje dvou stran, v němž má rozhodovati jediné síla soupeřů, která nejlépe dokazuje právo na život a existenci, vidí německá doktrína hlavní podmínku čestnosti a ryzosti tohoto souboje v naprosté neutralitě ostatních, neutralitě takového stupně, že by obě bojující strany naprosto isolovala od ostatního světa!

Zcela zvláštní postavení zaujímají Spojené státy, jež k nevelké radosti zastánců solidarity a kolektivní bezpečnosti koncem dubna t. r. odhlasovaly nový přísný Neutrality Act, vztahující se i na vnitřní války občanské. Stanovisko USA. je ovlivňováno staletou neutralitní tradicí, za-

hájenou rozhodným způsobem již v r. 1793 památnou proklamací Jeffersona, státního sekretáře Washingtonova, proklamací, jež jako státnický odkaz presidenta Washingtona byla pietně a téměř bezvýjimečně zachovávána až do světové války. K této tradici pak přistupuje ještě známá doktrína Monroeova (Amerika Američanům, Evropa Evropanům), jakož i nevalné zkušenosti s válkou světovou (otázka válečných dluhů).

Jsou tedy — jak z tohoto stručného schematu patrné — příčiny a důvody těchto hnutí po neutralitě značně odlišné. Naproti tomu důsledek, ať již chtěný či nechtěný, je jediný: maření všech snah o organizaci kolektivní bezpečnosti, štěpení jednotné fronty míru, opět zavádění práva silnějšího do mezinárodních vztahů, násilí jako uznaného prostředku řešení vzniklých sporů. Žalostné výsledky, kterých bylo dosaženo jednorozhodným „nevměšováním“ v otázce španělské, „nevměšováním“, jež je rovněž jen pošramocení snahy po neutralitě, měly by konečně otevřít oči alespoň těm „neutrálům“, kteří to s mírem myslí doopravdy.

Ed. Tábořský.

U Filip se shledáme

Heidenův druhý svazek životopisu Hitlerova.

Právě vyšel český překlad druhého svazku Heidenova životopisu Adolfa Hitlera s názvem „Muž proti Evropě“. České vydání se dostává veřejnosti ještě před německým originálem. Na druhý svazek čekala celá veřejnost s napětím; netoliko proto, že první svazek je nejlepší a nejpoučtivější kniha, jakou máme o Hitlerovi a německém nacionálním socialismu, ale i proto, že druhý svazek obsahuje spoustu nového materiálu, který musí zajímat zejména českého čtenáře. Abychom to řekli hned z kraje, nejdůležitější kapitola druhého svazku je znamenitá, vzorná a věcná úvaha, která země je nejvíce ohrožena hitlerovstvím, a to nikoliv jen politickým, ale přímo vojenským a strategickým, a jakým směrem zamýšlí vůbec Hitler útok. Konrad Heiden dochází k závěru, že za daných poměrů má Hitler v plánu jen tak zvaný „krátký úder s totálním úspěchem“, a táže se: „Kde v Evropě visí takové ovoce pro německý útok?“ Dokazuje pak, proč je vyloučen útok na Švýcarsko, Belgie, Nizozemí, Dánsko, Litvu a Gdansk. Doslovně pokračuje:

„Podle vojenských pojmů může být jediným předmetem pro krátký a totální úder Československo. Jediná operace německé úderné armády, kdyby měla strategicky úspěch, přinesla by zároveň totální úspěch politický; s maza-la-by-se-svět-a-celý-protivníkům-stát. Myšlenka není dnešní ani věřejší, je to starý námět Říšské obrany. Československo je pro válku německé diktatury předmět stvořený takřka přírodou.“

Konrad Heiden má za to, že Československo může uniknouti tomuto osudu jen s a to účinně působící soustavou spojenectví a upozorňuje na úsilí německé diktatury, aby vynutila vojensky, polovojensky a diplomaticky ochromení všech spojeneckých svazků Československa. Zvláště poučná je v této souvislosti kapitola, již dal Heiden nápis „Vítězství bez války“. Myslí totiž, že takhle hrozivá situace nemusí způsobit válku. Jestliže je slabší vydán nepochybně na milost silnějšímu a napřed je už jistá válka skončí a srážka, nastane dorozumění, jež ovšem záhy skončí podrobením slabšího. I když má takové podrobení nejkavalírštější formy, na příklad zárukou nezávislosti a nedotknutelnosti malé země, nastane přece jen konečně kontrola její zahraniční politiky, a uvnitř podrobené země si bude pak německá diktatura hrát na ochránce německých menšin v Československu. Heiden arci míní, že německá diktatura nemůže vážně počítat s tímto ideálním případem, totiž s osamocení a dobrovolným podrobením Československa, a to pro překvapující vojenské poučky, jež přinesly války v Habesii a ve Španělsku. Abychom to řekli stručně, nestačí na to válečný potenciál Německa.

Druhý svazek Konrada Heidenova slouží vlastně jen jedinému důkazu — který se ovšem autorovi podařil přesvědčivě: tvrdí, že se hitlerovství nemůže měnit v cílech a že se ani nezmění. „Metody“ — praví — „se přizpůsobují době, cíle však zůstávají.“ Základem rozboru je autoru Hitlerova kniha „Mein Kampf“, kterou Hitler nikdy neodvolal, v níž neprovedl podstatných změn a která je v Německu národní biblí. Nej-

názornější důkaz pro tuto tézi provádí Konrad Heiden, když líčí zevrubně historii pokusu o násilné dobytí Rakouska od počátků až po vraždu Dollfussovu. Heiden si neulehčil úkol. Je to dílo, spočívající na namáhavém studiu a svědomitém shlednutí všech dosažitelných pramenů.

Konrad Heiden se neoddává ilusím o tom, co čeká ještě Evropu a svět pro existenci hitlerovství. Cituje při kterési příležitosti toto místo z Hitlerova „Mein Kampf“: „Úspěch je jediným vezdejší soudcem nad právem a křivdou“ a dodává poznámku, která leží jako chmurný stín na celé naší generaci: O úspěchu nerozhodne ani rok letošní ani příští. U Filip nebo na Katalaunských polích se shledáme!“

Walter Tschuppik.

Jak se slovenští komunisté na národnostní otázku dívali a jak se nyní dívají

Hrají-li národnostní otázky velkou roli ve veřejném životě českých zemí, tím více na Slovensku. České země mají již většinu národnostního přerodu za sebou. Slovensko jej teprve prodělává. V českých zemích je národnostní otázka velkým zjednodušením. Od pradávna tu zápasí živel český s německým. Docela jinak je tomu ve východní části republiky. Úsek národnostních otázek je zde tolik komplikovaný a někdy i nejasný, že je málo křížovatek toho druhu jinde v Evropě. Slovensko má své německé menšiny. Usazení jsou zde velmi četní Maďari, misty tvořící i souvislé celky. Východ Slovenska je polem zápasu mezi Slováků a Rusíny. Není ještě smazána otázka pomadařstěhlých Slováků. Slovenští nacionalističtí separatisté hlásají národnostní these, které jsou v příkrém rozporu se směrem československého vývoje a často i se státními zájmy. Zcela nejasná je národnostní otázka u slovenských židů.

Již z těchto náznaků je vidět, jak národnostní otázka je na Slovensku propletena. Bude v budoucnu stále velmi živá. Pokládáme proto za potřebné, všimnout si činitelů, kteří na tomto vývoji budou spolupůsobit, ve smyslu kladném i záporném. Jedním z takových činitelů, a v určitém smyslu velmi významným, jsou komunisté na Slovensku. Prodělali v názorech na národnostní otázku několik změn. Myslíme, že bude k užítku, když si jich všimneme. Nesmíme zapominat, že komunisté mají velmi mnoho stoupenců zvláště mezi maďarskou menšinou a chudobným slovenským lidem. Ať už se díváme na to jakkoliv, nutno s tím počítat jako s danou politickou realitou.

Leninova základní these o právu národů na sebeurčení až do odtrhnutí od státu byla po válce přinesena také na Slovensko. Jako do celého světa. Národnostní boj znamenal neklid a chaos. S komunistického hlediska tedy nadějí na úspěch. Uvidíme teprve později, jak se situace změnila. Skutečností z posledních roků přiučily i komunisty, že zmatek a chaos jim je již neprospěšný. Nalézáme zde základní kořeny nové Štalinovy politiky a některých opatření v Sovětském svazu.

V prvních letech republiky slovenští komunisté rozvíjeli národnostní otázku vlastně jediné mezi maďarskou menšinou. Z té doby pochází také i nynější významná poloha komunistické strany mezi našimi Maďary. Komunisté někdy až národnostně šovinisticky hnali své maďarské stoupence proti republice. Víme, proč volili tuto taktiku. Tehdy spekulovali na chaos a zmatek. Maďarská menšina byla k tomu nejvhodnější. Nezáleželo na tom, že v Maďarsku samotném byli komunisté odstaveni a vyhlazeni. Komunistické stanovisko těch let vycházelo z přesvědčení, že všechny buržoasní režimy jsou slabé a jediná komunistická idea je dosti silná, aby vycházela z bojů a zmatků jako vítězná. Domnívali se, že kdyby došlo k otevřenému boji, nebude to buržoasní vláda Maďarska, která povede, ale oni sami. Maďarům připadla tehdy v komunistické straně významná místa, snad i jejich většina, proto, že nebyla tu garda schopných slovenských lidí. Pozorujeme-li komunistickou stranu na Slovensku s národnostního hlediska, je zajímavé, že ve vedení, až donedávna také ovládaném příslušníky starší generace, měli téměř hlavní slovo Maďari. Poměr se změnil v posledních letech ve prospěch žilvu slovenského. Není v tom nic umělého. Jde o přirozený vývoj.

Hlásající heslo o právu národů na sebeurčení až do odtrhnutí mezi našimi Maďary, komunisté, domníváme se, patrně také věděli, že k praktickému uskutečnění nedojde a dojit nemůže. Nemůžeme se domnívat, že by vedení komunistické strany bylo tak hloupé a chtělo přelézt z domu, o němž říkalo, že se mu nelíbí, k maďarskému sousedovi, kde je čekal jen

nůž. Takové tuposti nelze předpokládat. Jistě nejsme proto daleko pravdy, když tvrdíme, že heslo sebeurčení národů až do odtrhnutí bylo jen prostředek na připoutání maďarských stoupenců a zároveň prostředek k chaosu a zmatku.

Komunisté žádali uskutečnění hesla o sebeurčení národů až do odtrhnutí také pokud jde o Slovensko a Slováci. Konkrétně ale nikdy neukázali, jak by si představovali nový stav. Když se vlna slovenského separatismu mocně vzedmula a zdálo se, že zvítězí, také komunisté chtěli z vyvolané psychosy těžit. V separatistické agitaci komunisté s Pudovci závodili. Leckde je i předstihovali. Českého úředníka, četníka, finance, strážníka představovali před slovenskýma očima nejen jako Čechy, nýbrž i jako zástupce nenáviděné buržoasní třídy, která žije a tyje z mazolů všech drobných lidí bez rozdílu národnosti. A slovenský lid přicházel mnohdy k závěru, že pravda komunistů je ještě pravdovatelší než pravda Pudovců. Tak komunisté po několik let bojovali proti „českému útisku na Slovensku“. Ještě ve volbách roku 1935 vedli agitaci podle této linie. Samozřejmě, že toto pojetí slovenské otázky neprosplávalo vždy jen komunistům, ale v mnohých případech bylo naopak vodou na mlýn Pudové strany. Posuzujeme-li však zápas mezi autonomisty a komunisty v celku, můžeme tvrdit, že Pudovci dodali taktu komunistům daleko více stoupenců, než přišlo od bolševiků k nim.

Oficiální vedení komunistické strany nastoupilo novou cestu na Slovensku teprve na jaře v roce 1936. V době kdy se měnila celá taktika komunistické strany ve všech státech. Je to známé usnesení vedení komunistické strany proti autonomii. První předzvěsti obratu jsme slyšeli již dávno předtím, tušíme-li dobře, tedy asi v roce 1934. Vycházely z řad nejmladších slovenských komunistů. Bylo je tehdy možno považovat jen za osobní názory jednotlivců a s hlediska vedení komunistické strany ještě té doby bylo by je možno dokonce označit za úchylku, která by byla patrně vyřízena, kdyby se o ní aparát rychle dověděl. Jako již několikrát předtím, také v této otázce se ukázalo, že mladí slovenští komunisté méně lpí na dogmatech než přikazuje aparát.

První obrat v názoru na národnostní otázku slyšeli jsme na studentské schůzi v Bratislavě. Komunistický řečník se tu potýkal s autonomisty. A formuloval nové názory komunistů na slovenskou národnostní otázku asi takto: dnes je už nemsyslem tvrdit, že Slovensko a Slováci mohli by se stát obětí české invase a moci; to by se nepodařilo, i kdyby takové záměry na české straně byly; Slovensko a Slováci jsou už dosti silní, aby se něčeho podobného nemusili bát; tuto sílu dnes už každý vidí a my (rozuměj studenti) ji známe nejlépe; slovenská reakce šovinistickým nacionalismem chce krýt jiné cíle; na to je třeba dávat pozor.

Zřejmý to odklon od dosavadních názorů, tím cennější, že vyšel asi zcela nezávisle na aparátu komunistické strany. Ne všichni si toto stanovisko hned osvojili, a ještě potom slyšeli jsme komunistické rozpravy o českém útisku Slováků. Ale změněný názor se uchycoval a dostal potom i posvěcení od komunistického vedení. Nemůžeme si pomoci a Pudová strana nám to bude opět velmi zazlívát, ale musíme konstatovat, že za této situace, po změně komunistického stanoviska, komunisté vychovávají mladou slovenskou generaci správněji než Pudová strana. Dávají mladým Slovákům pocit a přesvědčení síly a vlastní moci, na kterou se nikdo neopovází sáhnout a která sama v sobě je už tolik pevná, že ji není možná zničit. Pudová strana naopak srdce a duše mladých Slováků rozvrací. Neustále jim opakuje, že jsou slabí a odstrčení. Tak vkládá do mladých duší pocitu méněcennosti, rozpolcenosti a nedůvěry ve vlastní sílu. Pro agitaci politické strany jsou to možná způsoby vhodné a účinné, ale pro výchovu mladé slovenské generace nejsou jistě správné. Hodnotíme-li význam nového stanoviska komunistů k národnostní otázce na Slovensku, neznamená to, že bychom mladým Slovákům doporučovali, aby se připojili k této straně. Toho jsme velmi vzdáleni a máme dobré důvody, abychom tak nečinili.

Nové názory mladých slovenských komunistů samy o sobě by neměly jistě tolik síly, aby si je osvojilo oficiální vedení komunistické strany. Ale shodou okolností byly uznány za správné. Byli bychom naivní, kdybychom se domnívali, že uplatnění nových názorů stalo se na základě vlastního rozhodnutí komunistů u nás. Tato změna byla nařízena z Moskvy. Vycházelo se z docela nového základu: Sovětský svaz potřebuje, aby byl udržen klid a mír. Pro radikály je to smutné rozčarování, když po tolika letech revolučních příprav jsou nuceni pracovat na udržení pořádku. V sovětském státě

by to bylo samozřejmé, ale ve státech buržoasních? Kampak jsme to až došli, ptají se teď mnozí komunisté. Světové vedení komunistů po smutných zkušenostech poznalo, že všude tam, kde je neklid a chaos, nedostávají se k moci bolševici, nýbrž fašisté, kteří jim vyhlásili vyhlazovací boj. Proto z důvodů dobrých pro ně samotné se nyní starají, aby klid a pořádek nebyly porušeny aspoň v těch státech, kde mají ještě právo žít. Sovětský svaz se stará o udržení klidu a pořádku v mezinárodním světě, komunistické strany dostaly v tom smyslu potřebné příkazy pro jednotlivé země. Proto také na Slovensku postavili novou linii v národnostní otázce.

Učinili dva základní obraty. Především jasně a rozhodně se vyslovili proti autonomii, jak ji hlásají sponzori separatisté. Za druhé přestali maďarskou menšinu popouzet proti československému živlu a vládě. Činí-li to ještě tu a tam, má to jen ten smysl, aby jim rychlý přelom jejich stoupenci nezazlivali a neopustili je. Neboť nějaký starý harcovník těžko se obléká do nového šatu.

Pro poměry na Slovensku je to změna významná. Řady komunistických stoupenců, jichž početnost nemůžeme přehlížet, jsou nyní zpracovávány proti autonomii. Bereme-li v úvahu tuto početnost, je jasné, co to znamená. Konečně tedy komunisté na Slovensku začali hlásat, že autonomie by znamenala nejčernější reakci, která by zastavila vývoj na Slovensku na dlouhou řadu let. Český a slovenský živl směru československého je konec konců i pro komunisty mnohem pokrokovější než slovenská reakce.

Nemůžeme nevsimnout si řad projevů komunistů na Slovensku, v nichž prohlašují před zástupy svých maďarských stoupenců, že bude jejich povinností třeba i bojovat na obranu tohoto státu, kdyby byl napaden fašistickými státy. Nemusíme tyto skutečnosti přeceňovat, ale je dobře je znát.

Arnošt Pospíšil.

Zavařovalo by se, ale...

Zavařovalo by se více, kdyby byl — lacinější cukr. Kolik laciných zavařenin a jiných sladkostí by mohlo přijít na stoly, které se právě neprohýbají pod mísami s vybranou krmí, kolik dětí by mohlo jít do školy s chlebem pomazaným zavařeninou, kdyby se mohlo více zavařovat ovoce. Ovoce je u nás dost a není drahé. Cukru je u nás dost, ale není laciný. V zemi, která cukrem oplývá, jsou tisíce a tisíce rodin, v nichž se šetří každou kostkou. V zemi, která cukr vyrábí, je potřeba cukru — na jednu hlavu — menší, než v zemích, kam svůj cukr vyvážíme. Snad by se dalo konec konců trochu lacinějšího cukru uvolnit na zavařování ovoce. Ale jak to zařídit, aby hospodynky nepoužily toho lacinějšího cukru tam, kde užívají jindy drahého cukru? Jak denaturovat cukr tak, aby se hodil jen do zavařenin a ne k jinému slazení? To dobře nejdě. A proto se asi laciného cukru pro zavařování nedočkáme.

Dlouho bude ještě tato situace: řepaři dostávají za řepu poměrně málo; zemědělci kupují drahý cukr; dělníci u řepařů a v cukrovarech nemají vysoké mzdy; a výsledek: drahý cukr. Výroba i prodej cukru jsou dobře organizovány. Je tu kus plánovitého hospodářství; ale je tu také vidět, že leckdy plánovitě hospodářství neprosplívá celku, ale zajišťuje prospěch jen několika jednotlivcům. A proto: zavařovalo by se, ale...

V. G.

politika

Konečně víme, co chtějí

(Návrhy sudetoněmecké strany.)

Sudetoněmecká strana dlouho otálela, nežli řekla alespoň trochu určitěji, jak si představuje řešení německé otázky v naší republice. Ve svých počátcích spokojovala se frázemi à la „rovnoprávnost“ se „sousedním národem československým“, „uznání národní pospolitosti“, „naplnění ústavy“; ale tomu, kdo se ptal po konkrétním významu těchto kulatých slov, nedostávalo se odpovědi. Když šli mluvčí

strany do ciziny, formulovali své požadavky ještě skromněji: „nasycení hladových území“, „splnění mezinárodně uložených závazků“ atd. To všechno byly formulace hladké, které, když jsme je chtěli pevněji popadnout, vyklouzly z ruky jako úhoři.

Na otázky vlastních straníků, jaký je skutečný, národně politický program SdP., dostávalo se vyhýbavé odpovědi, jako na př., před útokem se nemluví. Na otázky z druhého břehu se říkalo výmluvně: nezáleží na tom, co chceme, nýbrž že toho chceme dosáhnouti cestou zákonnou.

Konečně ale SdP. přece jen kápala božskou. Byla k tomu donucena vývojem domácích poměrů, neboť po 18. únoru — po dni dohody vlády s aktivisty — nebylo možno nadále říkat stále jen „ne“. A to byl důvod, proč strana podala ve sněmovně svých šest zákonodárných návrhů.

Víme opravdu, co chtějí?

Z těchto návrhů tři tvoří dohromady jakýsi celek, který by bylo možno nadepsati: pro národnostní samosprávu v Československu. Čtvrtý návrh přináší předpisy k rozšíření trestní ochrany národnostní příslušnosti. A poslední dva nemají s vlastními národnostními věcmi mnoho společného. Jednájí o ručení za škodu, způsobenou veřejnými funkcionáři při výkonu jejich působnosti — nejen ve věcech národnostních, nýbrž vůbec.

Tyto návrhy byly podány koncem dubna, ale už v květnu Konrád Henlein prohlašoval, že obsahem návrhů není všechno to, co SdP pokládá v národnostní otázce za potřebné, nýbrž jen to, co považuje pro československou většinu za přijatelné. Je prý to jen zkouška dobré vůle. Čili: tyto návrhy neříkají poslední a závěrečné slovo SdP. Nevíme stále ještě, co chce doopravdy, co bude chtít zítra.

Nuže, ať je tomu jakkoli, jisto jest, že šest zákonodárných návrhů SdP. jest to nejurčitější, co SdP k této otázce dosud řekla.

O h l a s n á v r h ů.

Chápeme, že návrhy sudetoněmecké strany ve své podstatě nemohou býti dobře podkladem praktické zákonodárné práce, a dokážeme to ještě. Ale to není, podle našeho názoru, dostatečným důvodem, aby se o nich mlčelo. Víme, že situace je dnes taková, že argumentace proti nim neobráti ani jedny, ani druhé. Víme, že diskuse a kritika dnes v této věci nepřispějí mnoho k obrácení duchů. Přes to však jí nepokládáme za zbytečnou, či dokonce za škodlivou, neboť nic by pro autory návrhů nebylo při jejich zahraniční agitaci tak příjemné, jako kdyby mohli právem tvrditi, že československá veřejnost neměla slov, když oni promluvili, a neměla argumentů, když oni oznámili svůj program.

Na veřejnost zahraniční nebyl dojem návrhů příliš značný. V Německu ovšem veškeren tisk spustil svoje superlativy — což nebylo překvapující. Na západě, až na několik výjimek, každému oponentovi v našem státě odedávna příznivých, návrhy se celkem přešly, aniž se jim věnovala větší pozornost. To ovšem neznamená, že by o nich diskuse nemohla být obnovena, jakmile by na př. počala opět smírnější výměna názorů mezi Berlínem a Londýnem o evropské reorganizaci.

Co návrhy obsahují?

Nejprve národnostní autonomii.

Jak už řečeno, prvé tři z šesti návrhů obsahují jakýsi druh národnostní autonomie. Ale autonomie velmi široké a neurčité.

Všechny národnosti v republice — národ československý právě tak jako národnostní menšina — mají podle návrhů utvořit veřejnoprávní svazy; do jednotlivých svazů by příslušeli všichni státní občané, registrovaní v národnostních katastrech té či oné národnosti.

Pro každou národnost, která byla zjištěna při posledním sčítání lidu, jest založiti národnostní katastr. Každý státní občan, dosáhnoucí 18. roku věku, má míti právo a povinnost, přihlásiti se k národu, ke kterému od narození patří. Národnost si nesmí svobodně volit. Jinou národnost, nežli tu, k níž od narození patří, může občan přihlásiti jen tehdy, nemluví-li svým jazykem mateřským ani v rodině, ani v domácnosti, a ovládá-li dokonale jazyk národnosti, k níž se chce přihlásiti.

Občané, zapsaní v národnostním katastru, tvoří tedy osobní podklad národnostní autonomie. Ale podklad jen pasivní. Jsou předmětem evidence a péče autonomních orgánů; jsou povinni přispívat finančně na náklady autonomie, ale nemají občanských práv politických vůči nim, nevolí jich. Zřízení národnostních svazů by nebylo podle těchto návrhů demokraticko-representativní. Příslušníci svazů nemají aktivní účasti ani na vzniku, ani na činnosti svazové. Podnět k vytvoření svazu, má vždy dáti shromáždění poslanců a senátorů té které národnosti. Aspoň 3 členové NS. té které národnosti požádají předsedu vlády, aby svolal ustavující schůzi svazu, t. j. všechny poslance a senátory téže národnosti. Předseda vlády nemůže odepřít.

Takto utvořený sbor poslanců a senátorů (německých, maďarských, polských atd., ale i československých) tvoří pak představenstvo národnostního svazu. Ale pokud jde o působnost svazu, je toto představenstvo vlastně velmi slabé. Ono jen volí „mluvčího“ (Sprecher) a jeho zástupce, kteří jsou vlastními držiteli moci svazu, „kteří k ruce mají byrokratický aparát — úřad mluvčího“. Sprechera a jeho náměstka v zásadě sice volí představenstvo, t. j. plenum poslanců a senátorů, prostou většinou hlasů, ono se však může usnésti též na „účelnějším způsobu jeho ustanovování“ nežli je taková volba, tak na př. na volbě většinou jen relativní, na tom, aby byl jmenován nejsilnější stranou, aby jeden Sprecher učil svého nástupce atd. Možnostem zde není uzavřeno pole. A protože se představenstva mají také „účelně doplňovati“ kooptací jiných osob, nežli jsou poslanci a senátoři, jest viděti, že by se za takových poměrů zřídil pro diktaturu mluvčího jedinečný pašalík.

A nyní o působnosti těchto národnostních svazů, vlastně — protože glosovateli jejich působnosti jest „Sprecher“ — tedy o působnosti mluvčího. O tom obsahují návrhy řadu ustanovení tak neurčitých, že si pod touž formulací lze představit národnostní svaz buď jako nevinnou korporaci rázu poradního a petičního, anebo jako plnomocného činitele, komandujícího všechny orgány administrativy státní a veřejné vůbec. Návrh na příklad praví, že svazům přísluší „pečovati o rozvoj národního svérázu a o udržování i rozmach kulturní, sociální a hospodářské drzavy dotyčného národa“. Znamená to něco, co dnes koná na př. „Kulturverband“ a „Bund der Deutschen“, či to znamená spíše, že by se národnostní svazy měly podělit dle národ. klíče o všechno rozhodování o všech kulturních, sociálních a hospodářských potřebách obyvatelstva? Právě-li se dále, že svazům přísluší „u p r a v o v a t i otázky národního života, školství a lidovýchovy, sociálních vztahů a zdravotnictví,“ staví se opět otázka, co máme rozuměti tím kulatým slovem „upra-

vování“. Mají mít národnostní svazy i nařizovací, ba snad i zákonodárnou působnost v těchto záležitostech? Kdyby tomu tak bylo, kdyby mlhavé formulace osnovy měly mít význam tak široký, pak by ovšem nešlo už jenom o národnostní samosprávu, nýbrž přímo o jakousi federalisaci. Spolkovými státy by tu nebyly územní oblasti, nýbrž kolektiva národní. Politický ráz sudetoněmecké strany nám dává plně oprávnění, abychom počítali s výkladem co nejradikálnějším, neboť o tom není pochyby, že tato strana — kdyby osnovy byly uzákoněny — by lpěla na jejich výkladu se shylockovskou důkladností. Kdyby nechtěla mít dveře k tak krajnímu výkladu otevřeny, formulovala by své návrhy přesněji, kdyby chtěla být jen o něco skromnější, dala by si jistě záležet na tom, aby její skromnost byla v návrzích vyjádřena nepochybnými výrazy.

Co návrhy obsahují dále?

Rozšíření trestní ochrany národnosti.

Náš ústava praví v posledním svém paragrafu, že jakýkoli způsob násilného odnárodnování je nedovolen a musí býti označen i za trestný. Opravdu také několik republikánských zákonů tuto zásadu podrobněji propracovalo: zákon o útisku prohlásil za příčinu útisku i takovou stávku a výluku — ač jinak výluka nebo stávka útlakem není — která byla z pohnutek národnostních. Zákon na ochranu republiky trestá přečin trestem od 1 měsíce do 1 roku veřejné popuzování k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům pro národnost, jazyk nebo rasu; a tresty o něco mírnějšími stihá ještě i jiné skutkové podstaty, které mají ráz národnostního útisku.

Jeden ze šesti návrhů SdP. nyní chce postavit řadu dalších skutkových podstat.

Zavádí nový přečin „zkrácení národnostní državy a pracovního místa“. Toho by se dopustil, kdo by nabízením nepřiměřené úplaty nebo vyhrožováním újmami nebo slibováním či poskytováním výhod pohnul státního občana, aby buď své vlastnictví na nemovitosti přenesl nebo zatížil nájemním právem ve prospěch osoby nebo sdružení národnosti jiné; aneb aby takto zcizil svou živnost či podnik; či kdo takto pohnul zaměstnavatele nebo jeho orgány takto donucoval, aby propustil zaměstnance národnosti jedné a přijal za ně zaměstnance druhé národnosti. Všemi těmito zákazy a trestními předpisy má se petrifikovat hmotná država jednotlivých národností, a to nejen proti násilí, nýbrž i proti přesunům dobrovolným, ba výnosným. Takové trestní předpisy postrádají základního předpokladu každého právního, zejména trestního pravidla: obecného přesvědčení o své spravedlivosti a nezbytnosti. Řekněte nezaujatému člověku, na př. nějakému Angličanovi, že by u nás byl trestán (a citelně) za to, že by přeplatil nemovitost spočívající v rukách německých nebo českých jen proto, aby ji dostal do rukou svých. Myslíte, že pochopí, že se dopustil nějakého nemorálního činu, a že tudíž je spravedливо, bude-li potrestán?

Ručení veřejných zaměstnanců za škodu, způsobenou při výkonu jejich funkce.

Náš ústavní listina praví na jednom místě, že zákon určí, pokud stát ručí za škodu, způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci. Zákon takový dosud vydán nebyl. Je nepochybné, že v tomto bodě ústava nebyla dosud provedena. Dosavadní náš právní řád poskytuje sice instituci správního soudnictví možnost, aby strany dosáhly zrušení nezákonných aktů státní správy, zatím však nemají proveditelného nároku na náhradu škody, která jim tím vznikla. Podávají-li nyní

navrhovatelé sudetoněmecké strany v jedné ze svých osnov návrh na provedení tohoto ústavního předpisu, stojí v tom sice na půdě ústavy, ale jejich iniciativa není zásadní. Myšlenka tohoto jejich návrhu má cenné předchůdce v podnětech demokratických směrů; v komisi pro revisi občanského zákoníku, jež původně chtěla takový předpis vložit přímo do tohoto kodexu, ale pak od úmyslu upustila, vyhradivši jeho řešení speciálnímu zákonu; a nejposléze zesnulému liberálnímu aktivistickému poslanci dru Kafkovi, který v r. 1930 podal v poslanecké sněmovně velmi propracovaný návrh zákona. Nynější návrh sudetoněmecké strany s malými změnami jest přepisem.

To jest tedy obsah návrhů, podaných sudetoněmeckou stranou k řešení národnostní otázky. Co k nim nyní podotkneme? Jsou demokratické? Jsou — jak navrhovatelé neustávají zdůrazňovat — na půdě platné ústavy? Jsou politicky proveditelné a jsou s to přispět k zjednodušení a uklidnění našeho komplikovaného života?

Návrhy jsou nedemokratické.

S hlediska demokratického lze proti návrhům uvést celou řadu námitek tak podstatných, že je můžeme v jejich celku označiti jako zcela protidemokratické. Národnostní personální samospráva není zajisté nic ani protiústavního, ani protidemokratického. Ale forma, v jaké ji navrhuje SdP., jest v ostrém rozporu se všemi zásadami lidovlády. Především to, jak jsme viděli, že celek příslušníků národnostních svazů je zbaven politických práv. Občané, zahrnutí do národnostních katastrů, nevolí orgány, jež je v oblasti nár. autonomie zastupují. Oni volí jen poslance a senátory — díky našim demokratickým volebním řádům — pro práci parlamentní, ale ne jako členy představenstva národnostních svazů. Kdybychom chtěli takto pokračovat v rozhojňování zastupitelských funkcí členů Národního shromáždění, mohli bychom také říci, že není potřebě voleb do obcí, do zemských a okresních zastupitelstev, do ústřední sociální pojišťovny a jiných institucí; že všechny tyto sbory mohou obroditi demokraticky zvolení poslanci a senátoři, buď sami, buď osobami, které určí.

Nedemokratické jsou na osnovách SdP také jejich totalitní tendence, zračící se v tom, že podle návrhů i relativně nejsilnější politický směr v táboře toho kterého národa zmocnil by se řízení všeho kulturního, sociálního a do nemalé míry i hospodářského života, a to bez ohledu na to, jak silná jest jeho posice v celém státě: k ustavení nár. svazů by mohlo dojít, jak jsme viděli, z usnesení prosté většiny, i jen pouhé poloviny poslanců a senátorů. Prakticky by tedy klub poslanců a senátorů SdP. dnes mohl sám o sobě — a to i kdyby nebyl tak silný, jak jest — usnést zřízení německého svazu proti vůli ostatních německých poslanců a senátorů. Ale stejně by mohly na př. československé strany socialistické s lidovci a komunisty — anebo naopak, třeba strany nesocialistické proti socialistickým — usnést svými poslanci a senátory utvoření národního svazu československého, a tím se zmocnit řízení největšího úseku veřejných záležitostí čsl. národa. Představenstvem svazu té či oné národnosti by sice byl celek poslanců a senátorů, ale k jejich usnásení by stačila opět jen pouhá menšina, jež by se nadto mohla sama v sobě posílit kooptací proti ostatním složkám. Jen relativní majorita parlamentníků by pak mohla takto usměrnit diktátem veškeren veřejný život národního spopolitisti.

Nedemokratický prvek obsahuje v sobě neomezená možnost kooptace členů představenstev svazů; nedostatečná od-

povädnosť a vůdcovská koncepcie úradu mluvčího, jakož i snadná možnosť, aby majoritní volba tohoto funkcionára byla — jak jsme viděli — nahrazena jiným „účelnejším“ způsobem ustanovování.

Návrhy jsou v neshodě s ústavou.

Sudetoněmecká strana ráda tvrdívá, že je nejen loyální ke státu, nýbrž že se staví korektně i na půdu platné ústavy. Také při příležitosti proklamace těchto návrhů bylo to znovu zdůrazňováno. Ale není tomu tak. Tyto návrhy vybočují z rámce ústavy velmi radikálně. Nepravíme tím, že by u nás národnostní autonomie nebyla vůbec s platnou ústavou slučitelná. Nechceme říci ani, že by národnostní autonomie, vyžadující změny ústavy, byla zásadně zavržitelná. Oč nám jde jest, že SdP. neprávem tvrdí, že její návrhy, jak jsou, ústavě vyhovují, a že k jejich provedení cestou zákona není zapotřebí obtížného procesu změny ústavní listiny.

V neshodě s ústavou jsou návrhy, jež ve všech těch bodech jsou v kolísi s principy demokratickými. Ale návrhy překračují ústavní listinu také tím, že zavádějí národnostně autonomní orgány s kompetencí tak širokou a všeobšahlou. Podle naší ústavní listiny národnostní samospráva je možná jen pro věci školské, lidovýchovné, náboženské a lidumilné. Osnova SdP. však chce dáti autonomním národnostním svazům na př. i péči o hospodářské državy národa a jejich rozvoj, t. j. podstatnou část hospodářské politiky státu vůbec: hájení všech zájmů národnostních podle zásady rovnoprávnosti, generální zákonné zástupnictví národnostních příslušníků atd.

Budiž zde podotčeno mimochodem, že i všechny vzory — teoretické i politické — pro národnostní autonomii, které mohly být pro navrhovatele SdP. směrodatné, pojímaly nár. autonomii jen pro věci úzce národnostně kulturní a sociální. Tak nár. autonomie estonská, pokus o nár. autonomii v Lotyšsku a v Korutanech, tak i návrhy, které se vyskytovaly v býv. Rakousku se strany vídeňské sociální demokracie, jež omezovaly příslušnost personální nár. autonomie jen na věci školské a „ostatní, specificky národní agendy“, t. j. věci kulturní správy. Ostatní věci měly být upravovány i podle těchto austro-marxistických radikálů nár. autonomie všeobecným státním aparátem administrativním, jehož teritoriální obvody ovšem měly být pokud možno přizpůsobeny jazykovým hranicím.

Národnostní autonomie podle naší ústavy, jak dnes zní, by také mohla býti jen autonomií pro menšiny, ne i pro národ československý. Pro zřízení národnostní autonomie u nás jsou směrodatné paragrafy 131—133 ústavní listiny, a ty mluví již o „významných zlomcích obyvatelstva jiného jazyka nežli československého“. Autonomie, která by, pokud jde o skupinová kolektivní práva národnostních pospolitostí, stavěla národ československý na roveň ostatních národností ve státě, by vyžadovala radikální změny ústavy.

Návrhy jsou nepraktické a způsobily by řadu nových komplikací.

Na některé praktické nemožnosti návrhů SdP. jsme upozornili již, líčíc jejich obsah. Tak na př. na to, jak by svou trestní ochranou „národnostních držav“ podkopaly všechny hospodářský život ve státě. Podobně na to, jak by totalitní zřízení uvnitř jednotlivých svazů, přivádějíc v různých nár. skupinách k moci různé protichůdné směry, roz-

metalo v nejdůležitějších věcech veškeru jednotnou státní politiku. Ale jsou tu ještě i jiné povážlivosti s hlediska účelného uspořádání veřejných zájmů.

Každá autonomie ve všech dobách a zemích odedávna bývala vždy vyvažována kontrolní mocí státu. Čím širší autonomie, tím větší kontrolní moc, která bdí, aby státní zájmy byly respektovány. To jest zákon politické rovnováhy. Ale v návrzích SdP. o nějaké kontrolní moci státu se nedočítáme ničeho.

Není v návrzích nic použitelného?

Viděli jsme, kolik — a jak dalekosáhlých — námitek lze vznést proti návrhům SdP. Znamená to, že na nich není zhoľa nic použitelného? Rozhodně jest prakticky zcela nepoužitelné jejich jádro: národnostní autonomie v té formě, jak ji strana navrhuje, a to od „a“ do „z“. Kdyby u nás národnostní autonomie měla být uskutečněna, musilo by se to dělat na zcela jiných principech, s použitím dosavadních pokusů a náběhů, které už u nás máme, a zkušeností z jiných demokracií; v uvážení návrhů a námětů demokratických autorů. Návrhy SdP. jsou se všemi těmito předpoklady a priori v naprostém rozporu. Národnostní autonomie u nás nemůže vzejít z jejich půdy.

Nemožným východiskem jakéhokoli dalšího budování našeho národnostního práva jsou i ony další návrhy SdP., které rozšiřují trestní ochranu národnostní způsobem, který — jak jsme viděli — staví čínské zdi mezi hospodářské styky jednotlivých národů v státě. Samotná myšlenka dalšího rozvoje národnostně trestních předpisů není nepřijatelná. Ale musilo by se postupovati jako při dosavadní tvorbě předpisů starších — předpisů o útisku, na ochranu republiky atd., od zkušenosti ke zkušenosti, demokratickou cestou induktivní, a činiti trestnými takové způsoby násilného působení k národnostní změně, jež dosud tresty postiženy nejsou, neb jen nedokonale. Ovšem takové nové skutkové podstaty by musily stíhati asimilaci násilnou. Existují také asimilace nenásilné, dobrovolné; na tradiční půdě národnostních styků, jako jsou sudetské země, jest dnešní národnostní složení výsledkem takové národnostní pomíšenosti, že na př. mezi nejnárodnějšími osobnostmi českého života jsou lidé zjistiitelně německého původu a vice versa. S tím dlužno počítati, proti tomu se stavěti by znamenalo chtít zastavit proud řeky. Tento zjev lze jen regulovati, vyloučiti z něho všechno nepřirozené a násilné, ale dlužno připustiti vše, co je na něm přirozeného a nezbytného. Proto také další trestní obrana národností musí vycházet ze zcela jiného ducha a jiných formulací, nežli je ten, z něhož vychází návrh SdP.

Posléze jest přijatelná i myšlenka ochrany občanů proti škodě, způsobené výkonem veřejné správy — třetí to myšlenka z těch, jež leží v základech návrhů SdP. Ale právě to, jak jsme viděli, má své rodiče v jiných kruzích, nežli je dnešní sudetoněmecká strana, která ji jen adoptovala, v kruzích demokratických. Tato myšlenka není také nic specificky národnostně právního; byla odstavena, protože nastávající tehdy hospodářská krize vyhlídky pro ni značně zhoršila. Právní bezpečnost občanů před veřejnými funkcionáři, jdoucí tak daleko, že se jim poskytuje i náhrada škody za nezákonný výkon, jest do jisté míry přepychem, který si může dovolit společnost, žijící jen na jistém stupni blahobytu. Hospodářská krize nás od tohoto stupně oddálila. Ale hospodářská krize polevuje a jest otázka, zdali se tím demokratickým elementům v našem politickém životě také

nevrací příležitost, aby se opět ujaly svého přednostního otcovství k této myšlence, odejmuly ji opět straně sudetoněmecké a samy ji uzákonily. Splatily by tím stejně jeden dluh na ústavní dílo, jako jej splácejí tím, že přikročují k realizaci podkarpatoruské autonomie. — *Ta.* —

do ba a lidé

Otto Rádl:

Co o nás vědí?

Otázka: Co víme my o nich?

Kdykoli si někdo od nás udělá výlet někam do Francie nebo do Itálie nebo jinam, a pak se náhodou v cestovní kanceláři nebo v hotelu přesvědčí o tom, že ti lidé tam mají dosti divné představy o tom, co je československé a kde leží Československo, jaké se tu oblékají kroje a jak asi vypadá Praha — slyšíme vždycky znovu stejný nářek, že se u nás dělá příliš málo pro propagandu. Můžeme se udivit, jak všichni cizinci mohou být tak nevzdělaní a vědět o nás tak málo, a nemůžeme pochopit, jak „příslušní činitelé“ mohou být tak neteční a nestarat se o odstranění této nevědomosti. Přesvědčil jsem se vždycky znovu, že naši turisté, kteří o našich vlastních zemích věděli také jen to nejběžnější a jen to, co se právě týkalo jejich oboru, požadovali od cizinců, aby měli o Československu docela všestranné znalosti.

Byl jsem svědkem podobné scény v Neapoli. Při jízdě velkým autokarem k nádherným zbytkům římského města Paestum se dostali dva naši turisté do hovoru s třemi mladými Američankami, které se po chvíli představily jako středoškolské profesorky ze státu Texas. Podnikaly právě okružní cestu Evropou, při níž se také půl dne zdržely v Praze. Naši turisté začali na mladých Texasankách s vysokoškolským vzděláním vyzvídat, co vědí o Československu. Zjistilo se, že nevěděly vůbec nic: nebyla jim známa ani existence starého Rakouska, ani boj za politické osvobození, ani jméno Masarykovo, ani plzeňské pivo — Praha pro ně zkrátka byla jen jedno z mnoha very interesting old cities na jejich European trip, a nebyly ani na větší podrobnosti o Československu zvědavý. Oba čeští turisté tím byli dotčeni na své národní samolibosti, a pokud jejich angličtina k tomu stačila, dali nepříteli jemným způsobem Američankám najevo, jak málo si cení toho, co už se tam v Americe nazývá vysokoškolským vzděláním, když se děti tak důležitým věcem ve školách neučí. Američanky byly trochu překvapeny a omlouvaly se tím, že pro ně tam za mořem je Evropa jakýsi celek, jehož národní podrobnosti a historické detaily mohou pochopiti jen dosti zřídka. Češi se tím však nedali uspokojiti a prohlásili, že je to zkrátka jen jeden z dokladů známé americké nevzdělanosti. Bylo to negalantní, ale tyhle tři texaské profesorky byly všechny tři spíše ošklivé než hezké, takže se naši dva vlastenečtí krajané necítili vázání.

Tu měla jedna z Američanek nápad: zeptala se, jsou-li u nás lidé vzdělanější a učí-li se skutečně země-

pisným a kulturním detailům po celém světě. Češi o překot ujišťovali že ano, že u nás jsme informováni o celém světě. Tu jim Texasanka řekla: „Prosím vás, řekněte nám tedy, co víte o Texasu?“ Byl to obraz bídy. Jeden z našich krajanů se snažil žertovat o texaských pláních a zápasech s Indiány na divokých koních — ale konečně se zjistilo, že oba dohromady nevědí o Texasu také vůbec nic. A Texas je největší stát Spojených států severoamerických, je velký skoro jako desetina Evropy, je velký jako pět československých republik dohromady.

Rozmluvy se spisovatelem.

Přesto, že by bylo třeba ptát se vždycky také sebe samotných, co víme my o jiných malých státech na světě, má tahle věčná otázka „co svět o nás ví“ pro nás velikou důležitost. Použil jsem účasti na letošním světovém kongrese P.E.N. Clubu v Paříži k tomu, abych nejruznějším představitelům nejrozmanitějších zemí tuhle otázku položil. Přesvědčil jsem se, že otázka, „co víte o Československu“ vyvolala skoro vesměs rozpaky. Jen několik spisovatelů, kteří v Československu byli, mělo dobré průměrné vědomosti o stavu a významu naší kultury, o liniích naší historie a tužbách naší politiky. Ti také většinou správně opakovali to, co se u nás dověděli. O Komenském a Smetanovi, o Masarykovi a Čapkovi, o pražském baroku a o moderní Praze a o Karlových Varech. Každý mne však prosil, abych tuhle jeho odpověď, na niž bohužel nebyl připraven, rozhodně nepublikoval jako interview, protože mu podrobnosti momentální bohužel vypadly z paměti a protože by s tak chabými fakty se nerad objevoval před českými čtenáři. Nezbylo mi než slíbit, co si přál a změnit otázku. Ptal jsem tedy dalších spisovatelů na to, co v jejich zemi kruhy průměrné inteligence znají o našem státě. Hned odpovídal každý ochotněji.

Mimochodem jsem se při tom přesvědčil, jak důležitým je, aby náš P.E.N.-Club, naše ministerstvo školství a zahraničí, naše kulturní spolky a naše velká nakladatelství zvaly do Prahy každého autora, od něhož se něco překládá, o němž se píše, jehož hra se uvádí na naší scéně. Ať už jsou to spisovatelé docela prvního řádu, nebo ať jsou to bohové menších národů, vždycky nám pobyt některého spisovatele v Československu, jenž bývá beztak spojen s jen docela nepatrnými náklady, prospěje informačně a propagačně. Psychologický moment využití autorské samolibosti kteréhokoliv autora tu hraje důležitou úlohu v náš prospěch. A protože naši návštěvníci literárních přednášek a sběratelé spisovatelských autogramů a podpisů v knihách se dají snadno nadchnouti a vynikají neobyčejnou ochotou a pohostiností k prominentním cizincům, byl dosud každý cizí spisovatel, jenž Prahu, Brno nebo Bratislavu navštívil, dosud vždycky neobyčejně polichocen a potěšen vysokou kulturní úrovní malého národa, který zná i jeho spisy. Skoro každý z těchto autorů pokládá za svou povinnost odvděčiti se za krásné přijetí v Československu nějakým článkem, otištěným ve významném listě ve své vlasti. A to je propaganda a informační služba, která váží více než desetitisíce rozdaných informačních brožur. Tohle je tak důležitý

druh státní propagandy, že by někdo při tiskovém referátu zahraničního ministerstva měl přímo býti pověřen tím, aby všechny příležitosti k pozvání nějakého cizího spisovatele, výtvarníka nebo skladatele vedl v evidenci a současně se staral i o to, která korporace nebo kteří podnikatelé by nepatrný náklad s takovým pozváním spojený uhradili.

Co znají naši sousedé.

Němečtí spisovatelé v P.E.N.-Clubu zastoupení, zejména Lion Feuchtwanger nebo Franz Werfel, jsou ovšem o Československu informováni dokonale. Přesvědčili jsme se často při návštěvách v Německu, že Němci jsou o nás vesměs znamenitě informováni, že mají veliký zájem o všechno, co v naší literatuře má mezinárodní zvuk a dá se překládati. Blížkost naší kulturní sféry v Německu působí sama svou vlastní silou a přitažlivostí, takže kulturní propaganda v Německu není nijakým naléhavým problémem. Daleko více je třeba odstraňovati účinky protipropagandy a rozptylovati lži o nás šířené. Přesvědčil jsem se však vždycky znovu o tom, že celá tato oficiální protipropaganda proti Československu namířená nemá u německé inteligence velkého účinku. Každý druhý Němec, jenž u nás ještě nikdy nebyl, věří však pevně, že v Praze je insultován každý, kdo mluví na ulici hlasitě německy, a že se naše krajiny jen jen hemží sovětskými leteckými základnami. Tahleta rudá letiště měla ohromný úspěch a i seriosní lidé se tváří velmi skepticky, když jim tu legendu o nich vyvracíte.

Poláci a Jihoslovani jsou o nás ze všech sousedů informováni nejlépe. Jejich oficiální delegáti mi vypravují docela souhlasně, že celý kulturní život Československa je v Polsku i v Jugoslavii velice dobře znám. Představitelé té i oné země mi řekli docela stejnými slovy, jaké vážnosti se u nich těší Masaryk, filosof, muž, jenž tak šťastným způsobem vládl svému státu, — zatím co v jejich zemích vládou vždycky jen vojáci. Zde i tam se těší veliké vážnosti Beneš, jenž je pokládán za uskutečňovatele idejí Masarykových. Srbský delegát mi řekl zajímavý posudek o poměru svých krajanů k české literatuře: česká literatura je pro Jugoslavii příliš mdlá, Jihoslovane milují i v literatuře především temperament, a toho Češi nemají. I Čapek je tu znám jako autor „Robotů“. Literatura, kterou Jugoslavie miluje a překládá, musí míti buď v látce a ve formě podání oheň a temperament, anebo musí býti uzavřena v dokonalé formě. Českým romanopiscům tato forma prý většinou chybí, a proto je Jihoslovane neradi čtou. Češi jsou ve všech svých projevech vždycky příliš uprostřed, proto také je Jihoslovane ze slovanských literatur daleko bližší literatura ruská.

O Rakušanech je možno říci přibližně totéž co o Němcích. Rakouský oficiální delegát, známý divadelní historik Josef Gregor, mi vypravuje o svém velikém interese pro moderní české divadlo, pro krásné obrazy scén našich velikých divadel i pro smělost inscenací E. F. Buriana, ať už je jim jakkoliv ideologicky vzdálen.

Rumunsko ví o nás příliš málo, ačkoliv při různých jubilejních příležitostech vydaly rumunské časopisy

několikrát celé obsáhlé informační přílohy o Československu. Z divadla je znám nejvíce František Langeter a Karel Čapek. Rumunští mladí básníci radikálních směrů jsou v dobrých stycích s našimi poetickými revolucionáři. Ale nijakého vyššího poměru k naší literatuře a kultuře průměrný inteligent v Rumunsku nemá: je docela orientován k Francii, a všechno, co je slovanské v kultuře i v samotné rumunské řeči, se pokládá za jaksi archaické, orientální, za něco, z čeho je třeba vybědnouti.

Měl jsem zajímavou rozmluvu s delegátem maďarským. Přes všechno politické zaujetí maďarské inteligence proti Československu, vědí Maďaři o Československé kultuře skoro vše. V Maďarsku jsou velice dobře známi čeští básníci od Vrchlického přes Březinu až po Bezruč. Karel Čapek je velice populární, „R.U.R.“ měl všude v Uhrách veliký úspěch. Nyní se čte nejvíce „Hordubal“. Maďarská revue, věnovaná blízkému orientu, přináší znamenité informace o moderní české literatuře. Také francouzská kniha Jelínkova o české literatuře tu je čtena a české romány jsou známy i z francouzských překladů. Noviny o Československu nepíší sice nic, jediné „P. M. Hirlap“, jenž se v Maďarsku dosti čte, informuje o československém kulturním životě. Tím více však podporuje styk s českou kulturou fakt, že mnoho maďarských rodin má příbuzné v Československu, které v létě navštěvují. Podaří-li se odstraniti nějakým rozumným kompromisem to, co od sebe oddaluje Maďarsko a Československo v politice, je tu půda pro velice živý a sympatický kulturní styk obou těchto sousedů.

Co vědí ti vzdálenější.

Některí, s nimiž jsem mluvil, byli dokonce i z těch nejbližších. Na příklad delegát indický, jenž mi tlumočil přímo vyznání indické lásky a obdivu k našemu malému státu. Tento žák Rabindranatha Tagora, jenž byl také v Československu a říká, že indická inteligence se dovídá v posledních letech o Československu velice mnoho a neobyčejně s ním sympatizuje: „My víme, že vy jste stát, jenž nemá koloniálních ambicí. Váš styk s námi není politicky ziskný. To nemůžeme říci o Německu ani o Itálii, které se o nás tolik ucházejí. Proto všichni velice přejeme Baťovi, jenž se v Indii velice úspěšně zařídil. Podobná expanse obchodní nebo průmyslová se strany Německa nebo Itálie je však nebezpečná, neboť víme, že po německých a italských obchodnících přicházejí hned vojáci. Hospodářské styky s Československem, které jsou stále čilejší, vyvolávají i veliký zájem o československé věci kulturní. A my, Indové, jsme upřímní přátelé země, která zaplatila velikou cenu za získání své národní svobody. Máme plno sympatií ke státu, jenž šťastně dosáhl toho, oč usilujeme i my.“

Také japonský delegát spisovatelského kongresu si vzpomněl, že v edici, vydávající novely všech národů, četl s velikým zájmem několik českých povídek. To u něho probudilo zájem, že si v japonských dějinách světové literatury vyhledal kapitolu o české literatuře. Jediné známé jméno z moderní literatury je jméno Karla Čapka, jehož komedie „Ze života hmyzu“ byla hrána v Tokiu a vzbudila veliký zájem.

Zeptal jsem se čínského autora, jenž byl v Paříži, zná-li jméno Masarykovo. Řekl mi upřímně, že je

nikdy neslyšel. Jediné české jméno, které zná, je jméno Baťova. Baťa udělal v Číně mnoho i pro československou kulturu, protože vůbec teprve probudil v této obrovské zemi vědomí, že jakýsi národ jménem Československo na zeměkouli existuje.

Ti, na nichž nám nejvíce záleží.

Nejvíce nás ovšem zajímá, co vědí o naší kultuře největší národy, co o nás ví: Anglie, Francie, Spojené státy a také co z Československa znají velké státy v jižní nebo malé státy v severní Evropě.

S těmi malými státy je to snazší. Holandský romanopisec Fabricius, nyní úspěšně překládaný do češtiny, mi vypravuje, že jméno Masarykovo, Čapkovo a Langrovo je v Holandsku každému docela běžné. Každý ví přibližně, že Československo bylo dříve částí Rakouska a že se domohlo samostatnosti. Že je to několik zemí, v nichž se nosí mnoho krojů, v nichž rostou švestky, ze kterých se vyrábí znamenitá slivovice. Holanďané jezdí málo do Československa, ale vědí, že Praha je krásné město a že tu žil zázračný rabbi Löw, který udělal Golema. Tohleto vědí z filmu. Mnoho se o Československu čte v novinách, jeho politickým a zejména menšinovým problémům se však v Holandsku nerozumí. „Dobrého vojáka Švejka“ čtou Holanďané s velkým nadšením a já ho přímo zbožňuji. Vím,“ dodává Fabricius, „že tyhlety znalosti o Československu jsou hrozně nedostatečné, a trochu se za to stydím, poněvadž jsem při rozmlouvách s Čechy s tak velikým a příjemným překvapením pozoroval, kolik oni znají nejrůznějších děl a jmen z literatury holandské.“

V Norsku a Švédsku se ví o Československu dosti. Zejména má o to v poslední době prý zásluhu profesor Boeck, jenž navštívil Československo a jehož články ve „Svenska Tidskriften“ měly veliký úspěch. Vyjdou ostatně teď také ve formě knižní. Z moderní literatury má největší úspěch Čapek a Jaroslav Hašek. V Oslo se hrál „Švejk“ v jednom divadle asi stošedesátkrát za sebou s tak obrovským úspěchem, že na něj byl konečně najat největší stadion, kde byl předveden před několika tisíci diváky. Byla to veliká pacifistická manifestace. Politicky není všude v severních zemích Československo správně chápáno, zejména o otázce sudetských Němců nejsou Švédové dostatečně informováni, takže mnozí mají nesprávný dojem, že je tu se strany Čechů jakási zlá vůle.

Podobným způsobem mne informoval i švýcarský delegát Kesser, veliký obdivovatel a znalec Masaryka, jenž poukázal zejména na propagační význam české hudby.

Velice mnoho sympatií nalézáme u států pobaltských. Zejména Lotyšsko je s námi v dobrých kulturních stycích, a v různých zemích pracují intenzivně ve prospěch vzájemného poznávání zvláštní kulturní ústavy. Velice dobře působily vzájemné návštěvy žurnalistů. Veliký význam pro rozšíření znalosti o Československu měla československá cesta, kterou podnikl lotyšský tiskový šéf Julius Druva, jenž je vlastně neoficiálním šéfem lotyšské propagandy a jehož přednášky do radia působily neobyčejně příznivě. Z literatury je nejvíce známo jméno Masarykovo a z dramatiků František Langer, jehož „Jízdní hlídka“ se tu hrála. Bohužel měla úspěch jen u nejinteligentnějších vrstev,

poněvadž prý širokému obecnému lotyšskému věc tak vypočítaná na drásání nervů je cizí. Dobře je známa česká hudba, zejména Smetana. V celku je možno říci, že jméno Československa má v severních státech nejlepší zvuk.

Jeden z delegátů španělských mi řekl, že ve Španělsku je neobyčejně srdečně a s vděčností přijímána upřímná sympatie Československa vládní straně španělské. Z české literatury jsou známa nejvíce dvě jména: Masaryk a Čapek. Je to překvapující: podle jeho ujištění poznalo Španělsko Masaryka teprve prostřednictvím Čapkovým. Teprve z jeho „Hovorů“, které se tu těšily veliké pozornosti, získala španělská inteligence opravdovou znalost a upřímnou sympatii k československému státníkovi a filosofu. Až do té doby bylo prý v jižních zemích jméno Masarykovo jen jakýmsi abstraktním pojmem.

Veliké státy.

Anglie, Amerika, Francie a Itálie zná o Československu v průměru velice málo. Čím větší je země, tím menší se stává procento těch lidí, kteří o tak malou kulturní oblast, jako je československá, mají nějaký zvláštní zájem a mají k ní bližší poměr. Nemá naprosto žádného smyslu projevovat tu netrpělivost. Nemá významu, abychom hubovali na nedostatečnou propagandu. Je nesmyslné se dožadovat nějakých radikálních náprav. Dvacet let v životě lidstva neznamená vůbec nic a je úžasné, jak dlouho to trvá než takový drobný fakt, jakým je vznik nového státu, se vstřípí širokým vrstvám tohoto lidstva v mysl. Tady se počítá s věky a staletími, a ten, kdo by chtěl přes jednu turistickou sezonu probudit obrovský zájem všeho lidstva o náš stát, by narazil docela přirozeně na stejnou skepsi jako člověk, jenž by lidstvu ukazoval šestiměsíční děťátko, které se zaručeně stane druhým Shakespearem nebo druhým Goethem, a jenž by se dožadoval, aby lidstvo o šestiměsíční životopis tohoto děťátka mělo obrovský zájem.

Anglie a Amerika, Francie i Itálie znají mizivě málo konkrétních faktů o naší národní kultuře. Znají nesmírně málo jmen našich spisovatelů, a jejich představy o tom, jak se asi žije v naší zemi, jsou velice hubené. O našich dějinách by nám nedovedly vyprávět skoro nic. Neznají-li však jmen a letopočtů, znají něco, co má daleko větší cenu. Slovo Československo, Tchecoslovaquie, Cechoslovakia, Cecoslovacchia a jak se všude jinde různě transkribuje, není již jen pouhým zvukem. Těch dvacet let, které nestačily k tomu, aby rozšířily ve světě známost o naší kultuře, vykonalo jednu nesmírně vzácnou věc: dodalo tomuto různě vyslovanému jménu Československa neobyčejně vzácný zvuk něčeho solidního, spolehlivého, dobrého. Přesvědčil jsem se při rozmlouvách s Francouzi, Angličany a Američany, že o nás nevěděli skoro nic, ale že všichni k nám měli tu úctu, kterou dovedou míti jen k dobré, velmi dobré firmě. Jméno našeho státu je už dnes takovou zavedenou seriosní firmou, která má milionovou hodnotu bez ohledu na to, kolik váží inventář. Při všech rozmlouvách s representanty velkých národů jsem se přesvědčil, že je sice málo toho, co o nás konkrétně vědí, ale že nesmírně mnoho pro nás váží ta důvěra v pevnost, solidnost, spolehlivost, dobrou jakost toho malého kousku Evropy, nazvaného Československem.

dopisy

Umění vojenské přehlídky

Vážená redakce!

Článek Jiřího Frejky, který se přimlouvá za zdivadelnění našich vojenských přehlídek efektními gesty vojáků, zvýšením dojmu vrháním světlometů za večera a pod., je jistě dobře míněn se strany předního našeho divadelníka, který musí být stržen tvůrčí chtivostí, spatří-li před sebou masy sevřených vojenských útvarů. Ale u vojáka — třeba záložního, neřku-li aktivního — musí vzbuditi nesouhlas. Je to článek, vyplývající z naší současné mentality, která přes všechno státní úsilí o zapojení armády do našeho života, hledá v ní něco zcela jiného: efekt a ne organisaci, připravenou jen a jen k obraně státu.

Je s podivem, že právě my, kteří máme starou vojenskou tradici, nemůžeme ke svému vojsku najíti správný poměr. Před několika lety jsme na vojenský kabát pohlíželi s patra, dnes na něm vidíme jen blysknavý povrch. Dříve jsme pochodující trupu nepouštěli do ulic, dnes bychom z ní dělali — třeba s dobrým úmyslem — divadlo. Je dobře, že armádní správa se nepřiklání nikdy k žádnému z těchto veřejných mínění a jde svou cestou za vybudováním silné, zdravé a zdatné armády, jejímž účelem není funkce divadelního komparsu, nýbrž práce v poli, bude-li toho potřeby. Efektem pochodujícího vojska nesmí být gesto, ani světlo, které dovede i z nejbídněji kaširované kulisy udělati nejkrásnější věc, nýbrž jeho ukázněnost a pevnost, odhodlanost, která vzbudí nikoli ilusorní povzdech: máme krásnou armádu — nýbrž faktickou viru: máme dobrou armádu, na kterou je spolehnutí. I slavnostní vojenská přehlídka musí spoléhati jen na tento vnitřní efekt, doplněný pýchou na urostlé lidi a moderní zbraně, má-li být opravdu činem vojenským a ne divadelním. Ostatně nezapomínejme na historii zcela nedávnou, která nám říká, že nejdivadelnější, zdanlivě nejefektivnější armády měly nejméně vojenského ducha a vojenské zdatnosti. Umění vojenské přehlídky je něco zcela jiného než umění na prknech, zvláště dnes, kdy žijeme v době, která si není jista tím, jak bude vypadati mezinárodní a tím i mírová situace za pět, za šest dní. Tak se musí dívati na vojsko i veřejnost, bude-li míti správný a žádoucí poměr k armádě. Co je divadelního, divadlu. Vojsko musí mít jen to, co je vojenské, protože je rozdíl mezi ním a operou.

Fr. Bulánek-Dlouhán.

Pražská statistika

Vážený pane redaktore,

dovolte, abych ke glosám, jež p. Ed. Konrád věnoval „Statistické zprávě hlavního města Prahy za leta 1930—1933“, v 27. čísle „Prítomnosti“, připojil několik poznámek.

Autor není si správně vědom funkce, která v souboru statistických publikací přísluší statistické roční zprávě (ročenke). Ta má podati pro určitý časový úsek (zpravidla jednoho roku nebo několika málo let) přehled hlavních číselných dat, v nichž se zračí fysický, hospodářský, sociální, kulturní i politický život města nebo státu. Právě pro tuto šíři svého programu nemůže obsahovat ani vyčerpávajících dat v zevrubných a všestranných kombinacích, ani rozsáhlých retrospek-

tiv za dlouhá časová období — leda o zjevech nejvýznamnějších. Data takto podrobně členěná, časově, místně i věcně, nutno vyhraditi monografickým zpracováním v publikacích speciálních nebo v t. zv. pramenných dílech. Tam je třeba též hledat. Statistická ročenka má podati jen přehledný výběr dat. Pro ni platí staré goethovské slovo, že v omezení se ukáže mistr.

Neprávem se proto vytýká Statistické zprávě města Prahy, že vedle retrospektivy Karlovy university a pražských státních a městských divadel nepodává za stejná období také retrospektivu německé university a divadel německých. Taková speciální retrospektiva za dobu skoro 60 let do statistické ročenky nepatří. Zpráva přináší pro časové rozpětí let 1930—1934 (resp. 1935) data více než dostatečná, aby z nich bylo lze seznati poměry pražských českých a německých škol i divadel (u divadel zejména data správní, finanční i o umělecké činnosti), jakož i onu „mezinárodní výměnu duchovních hodnot“ na pražských jevištích, kterou v nich referent marně hledá. Mluví o ní veškeré tabulky, které kombinují s počtem a druhem provozovaných děl národnost jejich autorů. Třeba jen dobře v nich čísti.

Stejným právem bylo by lze žádati, aby Zpráva obsahovala také retrospektivní data o české a německé technice od jejich založení, o akademiích výtvarných umění, o konservatořích hudby, o řadě jiných institucí a zjevů nejen kulturních, ale i hospodářských, sociálních, demografických atd. — a výsledek byl by nikoli ročenka o několika stech stran, nýbrž celá serie takových svazků. Zpráva jde beztak — tady i v jiných kulturních partiích — nad rámec mezinárodně stanoveného programu; činí tak arci vědomě s jistou demonstrační tendencí proti těm statistikům, kteří nevěnují tomuto statistickému odvětví náležitou pozornost. Lichá je také obava, že statistický odborník bude se snažit dokázat nemožnost dat, jež referent žádá, čili, jak on se vyjadřuje, bude shledávat vědecké důvody, „proč to nejde“; statistik dávno již dokázal, „že to jde“ tím, že žádaná data zjistil a zpracoval a také uveřejnil, zejména též podrobná data o repertoáru pražských německých divadel, a to v přílohách Měsíčních zpráv statistického úřadu města Prahy, v nichž — vedle jiných publikací — otiskuje monografická zpracování materií městské statistiky. Tedy jde o to, nikoli však bez obtíží, jak dosvědčí každý, kdo pracoval o podobném úkolu v pražských divadelních archívech.

A ještě něco. Z úvodních vět referátu vane příznačná, apriorní nedůvěra a nechuť ke statistice vůbec. Jak málo je opodstatněna, ukázal nedávno v revui „Věda a život“ dr. R. Kollar (ve statí „O mravních hodnotách statistiky“), není však nijak řídká, zvláště též v oblastech kulturní práce. Zatím co jedna část (naši linguisté na př.) s úspěchem užívá statistické metody, oceňujíc dobře pomocné služby, jež může prokázat duchovním vědám, setkává se statistika jinde s lhostejnou, přezíravou nevšímavostí, ne-li s přímou aversí. Zjev má řadu příčin; zdá se však, že není z nich poslední — nechuť k nové pracovní metodě, technicky mnohdy velmi obtížné, snad i obava z její kontrolní funkce, která, zobecněna, je schopna znemožnit mnohý paušální soud, pronášený nedost doloženě a odpovědně, opřený nikoli o skutečnosti objektivně zjištěné, nýbrž jen o povšechný, osobní dojem, jež zhusta klame. A tak bývá v té aversi ke statistice někdy skryt — i kus špatného svědomí.

Josef Šiška.

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

zřídil na Václavském náměstí čís. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnickví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.